

Haluatko tohtoriksi?

Askelmerkkejä ympäristöpolitiikan jatko-opintoihin

Opas on syntynyt ympäristöpolitiikan jatko-opiskelijoiden säännöllisesti kokoontuvassa "sateenvarjoseminaarissa" käytyjen keskustelujen tuloksena lukuvuonna 2003-04. Keskusteluihin sekä aineiston kirjoittamiseen osallistuivat (aakkosjärjestyksessä): Helena Valve, Lasse Peltonen, Nina Nygrén, Ville Lähde, Helena Leino, Markus Laine, Anu Kerkkänen, Jenni Kauppila, Pekka Jokinen, Nina Häyrynen, Tanja Helle, Ville Haukkala, Yrjö Haila ja Jarkko Bamberg.

Prologi	1
1. Johdatus jatko-opiskeluun	2
2. Mitä jatko-opinnot sisältävät?	4
Väitöskirjan tekoa	4
Ensin lisensiaatiksi?	4
Opintoviikkoja	5
Sateenvarjoseminaari	5
Henkilökohtainen ohjaus	5
Tieteelliset konferenssit, workshopit ja julkaiseminen	5
Väitösten seuraaminen	5
Opettamista	5
3. Rahoitus	6
Ansioluettelon laatiminen	6
Säätiöt	7
Tutkijakoulut	7
Suomen Akatemia	8
Yliopiston omat stipendit	8
4. Tutkimussuunnitelma	8
5. Julkaiseminen	10
Julkaisuprosessi	11
Kaksi kommenttia julkaisijalta	12
Julkaisukanavat	17
6. Konferenssit ja workshopit	18
Miksi konferensseissa ja workshopeissa kannattaa käydä?	18
Mistä niitä löytää?	18
Miten niihin haetaan?	20
Mistä jatko-opiskelija saa rahaa konferenssimatkoihin?	20
Kansainväliset asiantuntijakongressit ja -konferenssit	20
7. Tutkimus työnä	21
Tutkijan identiteetti: itsenäinen vai yksinäinen?	22
8. Väitöskirjan teosta	24
Artikkeliväitöskirja vai monografia?	24
Lisensiaatintutkimus väitöskirjan välietappina	25
9. Tuoreiden tohtoreiden mietteitä	25
Pasaatituulien vietävänä: Markus Laine	25
Vaihda levyä - muuta reittiä: Helena Valve	27
Essiivejä etsimässä: Lasse Peltonen	27
10. Mitä väitöksen jälkeen?	29
Epilogi I	31
Epilogi II	32

Prologi

Itselleni oli aikaisessa vaiheessa selvää, että haluan ”isona” tutkijaksi ja jatkan opintojani maisterin tutkinnon jälkeen, mikäli ainesta siihen on. Se, miten unelmani toteutan, oli kuitenkin epäselvää vielä kahta kuukautta ennen jatko-opinto-oikeuden saamista ja töiden alkamista. Käytännössä kaikki kuitenkin sujui omalla painollaan. Kun gradunteko oli kiivaimmillaan, sain käsiini hakupaperit Venäjän ja Itä-Euroopan tutkijakouluun, jonka hakuaika oli lähestymässä. Siltä istumalta jätin sivutyöni kaupan kassalla ja keskityin hakuajan päättymiseen jäljellä olevat kaksi kuukautta täysillä gradun viimeistelemiseen.

Palautin graduni kaksi viikkoa ennen tutkijakoulun hakuajan päättymistä, ja pari päivää palautuksen jälkeen utelin jo tarkastajilta, miltä jälki näyttää: kannattaako jatkaa vai ei? Tarkastajat rohkaisivat, joten saatoin aloittaa tutkimussuunnitelman väsäämisen hakemusta varten. Menin ideoineni professorin luokse, ja yhdessä pohdimme, mikä voisi olla tutkimukseni tarkennus. Seuraavaksi kirjastoon etsimään pikaisesti lisätietoa aiheesta... Kirjoitin tutkimussuunnitelman ja vein hakupaperit tutkijakouluun määräpäivään mennessä. Kuukautta myöhemmin tuli tieto: seuraavat neljä vuotta tutkijakoulun palkkalistoilla. Tämän jälkeen sain vielä lomailla rauhassa noin puolitoista kuukautta ennen työsuhteen alkua!

Nina Häyrynen

1. Johdatus jatko-opiskeluun

Tämän oppaan tavoitteena on kertoa, mistä tieteellisissä jatko-opinnoissa on kyse. Opas on syntynyt ympäristöpolitiikan jatko-opiskelijoiden ja ympäristöpolitiikan opettajien keskusteluiden perusteella, ja se on pyritty kirjoittamaan vilpittömin mielin. Opas on tarkoitettu sekä opintoja harkitseville että ne jo aloittaneille. Toiveenamme on, että opintoja harkitsevat saisivat rehellisestä ja elämänläheisestä oppaastamme kuvan siitä, mitä jatko-opinnot ihmiselle antavat ja mitä ne häneltä vaativat. Halusimme tarjota apua tärkeän päätöksen tekemiseen: ryhtyäkö vai eikö ryhtyä? Jatko-opintonsa aloittaneelle opas tarjoaa kantapään kautta hankittuja opetuksia siitä, miten tieteellinen maailma toimii ja miten tuossa maailmassa kannattaa toimia.

Opastukset eivät tietenkään ole lopullisia totuuksia, joten lukijan kannattaa miettiä niitä suhteessa omaan tilanteeseensa. Mutta toivomme, että tulevaisuudessa ympäristöpolitiikan väitöskirjan tekijän suusta pääsisi entistä harvemmin tokaisuja tyyliin “ei siinä olisi kauaa mennyt, jos joku olisi kertonut, mitä pitää tehdä” tai “ei minulla ole rahoitusta, enkä edes tiennyt, että sitä voi hakea samanaikaisesti myös monesta paikasta”.

Kirjoitamme paljolti päätoimisen jatko-opiskelun näkökulmasta, vaikka jatko-opintokariäärejä onkin kovin monenlaisia. Yksi aloittaa väitöskirjatutkimuksensa yliopiston leivissä heti maisterin tutkinnon jälkeen ja saa näin toimeentulonsa nuorena tutkijana. Toinen taas laatii väitöskirjaa päätyönsä ohessa. Motiivina voi tällöin olla ammatillinen täydennyskoulutautuminen tai kiinnostavan asian syvä harrastaminen. Yhtä lailla väitöskirjahanke voi kiinnittyä toimintaan kansalaisjärjestössä.

Ympäristöpolitiikan jatko-opiskelijoiden ryhmä on rikkaan kirjava. Mukana on laitoksella työskenteleviä ihmisiä, projektitutkijoita ja tutkijakoululaisia, apurahatutkijoita, muissa tutkimuslaitoksissa työskenteleviä ja muuta työtä kuin tutkimusta päätoimenaan harjoittavia. Myös ihmisten koulutustaustat vaihtelevat. Ympäristöpolitiikasta valmistuneiden maistereiden osuus kasvaa, mutta ryhmässä on monipuolisesti myös teknillisen, luonnontieteellisen ja monenlaisen yhteiskuntatieteellisen peruskoulutuksen hankkineita ihmisiä.

Miten jatko-opinnot siis alkavat? Tietysti vakaan harkinnan jälkeen tehdystä omasta päätöksestä aloittaa

ne. Jonkin verran oman motiivin kantavuutta kannattaa koetella. Miksi haluan jatkaa opintojani? Mitä iloa siitä on? Mitä hyötyä siitä on? Mitä haittaa siitä voi olla? Onko tutkimuksen tekeminen minusta mielekästä, ja haluanko sitoutua siihen useiksi vuosiksi? Pyrinkö siihen, että ”isona” ammattini olisi tutkija?

Yliopisto voi olla työpaikka siinä missä mikä tahansa muukin. Monen nuoren maisterin työura alkaa nykypäivänä niin yliopistossa kuin sen ulkopuolellakin erilaisina projekteina – tai arkisemmin sanottuna pätkäteinä. Väitöskirjan valmistumiseen tähtäävät jatko-opinnot eivät kuitenkaan taivu aivan samanlaiseen projektimuottiin. Vaikka väitöskirjatutkijan jatko-opintoura koostuukin todennäköisesti useasta apuraha- tai projektipalkkakaudesta, on aikajänne olennaisesti pidempi: puolessa tai puolessatoista vuodessa väitöskirja ei ole valmis jätettäväksi. Kannattaa siis valmistautua henkisesti pitkään rupeamaan. Laitoksella ei kuitenkaan juuri ole valmiita tutkijan työpaikkoja. Tämän vuoksi aloittelevan tutkijan on varauduttava luomaan itselleen työpaikkaa, siis hankkimaan tutkimukselleen rahoitusta (ks. luku 3: Rahoitus).

Tuoreen maisterin ei kuitenkaan kannata ottaa liikaa paineita tästä valinnasta. Väitöskirjan valmistuminen on toki jatko-opintojen päämäärä, osoitus kyvystä tieteelliseen tutkimukseen. Mutta se ei ole kaikki: jatko-opintouran varrella voi osallistua erillisiin tutkimusprojekteihin tai muihin kiinnostaviin hankkeisiin ja hankkia tieteellistä kokemusta jo ennen väitöskirjan valmistumista. Osa näistä voi tukea ja sivuta väitöskirjaa, osa voi olla itsenäisempiä. (Kunhan muistaa pitää päämäärän mielessä.) Tieteellistä työtä siis voi tehdä jo ennen väitöskirjaa; jatko-opintojen aloittaminen ei ole kaikinainen sitoutuminen vain yhteen Suureen Projektiin.

Sitä paitsi jatko-opiskelun voi aloittaa myöhemminkin, joko työelämässä piipahduksen jälkeen tai sitten varttuneempana. Kuten Jenni Kaupilan oheisesta kertomuksesta näkee, projektiluonteinen tutkimustyö voi olla myös ponnahduslauta väitöskirjatutkimuksen aloittamiseen. Perustutkintoa opiskelevan ei myöskään tarvitse pelätä, että hän valmistautuisi ”väärin” mahdollisiin jatko-opintoihin. Ei ole esimerkiksi oikeita ja vääriä sivuaineita, ei myöskään tarvetta erikoistua vain yhteen aiheeseen. Oikeastaan päinvastoin: laaja-alaisuus on tutkijan hyve, ja hyvä tutkija on erityisesti hyvä eri aiheiden tutkija.

Olin jo lukiossa päättänyt, että haluan yliopistoon, mutta että minusta ei missään nimessä tule tutkijaa, sillä kammiossa homehtuminen ei sovi minulle. Olin opintojen alkuvaiheesta alkaen aktiivinen järjestötoiminnassa ja haaveilin työurasta kansainvälisissä järjestöissä, mitä ne sitten olisivatkaan: ”jotain dynaamista ja vaihtelevaa”, ajattelin. Gradunteko takkusi hankalasti kerättävissä olevan aineiston ja näkökulman valintaan liittyvien vaikeuksien takia, ja tutkijaksi päädyinkin lähinnä vahingossa, kun eräissä pikkujouluissa minua pyydettiin yhteen projektiin tutkijaksi. Projekti pyrki yhdistämään kaksi kiinnostukseni kohdetta, ilmastopolitiikan ja kansainvälisen ympäristö- ja kehityspolitiikan, joten innostuin tarjouksesta.

Vuoden kuluttua projekti päättyi, ja vajaan kuukauden arvoisin ”oikean” työpaikan ja väitöskirjatutkijaksi ryhtymisen välillä, varsinkin kun rahoitusta väitöskirjaan ei ollut tarjolla. Väitöskirjatutkimus voitti, ja laitoksen apuraha kannusti uskomaan, että siitä voisi vielä oikeastikin tulla jotain. Niinpä lähdin vajaan puolen vuoden kuluttua ensimmäiselle kenttämatkalle toiselle puolelle maapalloa opintotuen turvin. Riskinotto kannatti, sillä seuraavaksi vuodeksi sainkin jo apurahan, jonka turvin väitöskirjan tekeminen sujuu huomattavasti mukavammin.

Jatko-opiskelijan epävarmuuden sietokyvystä puhutaan paljon, ja ainakin omalla kohdallani olen joutunut ylittämään rajojani kerran jos toisenkin - muun muassa matkustaessani kenttätyökyläni lähikaupunkiin teltan kera vailla tietoa jatkoyhteyksistä tai majapaikasta, sekä väkivaltaisen ryöstön jälkeen yksin rahattomana ja passittomana Johannesburgin huonomaineisimman lähiön poliisiasemalla. Kuka sanoikaan, että tutkijan työ on tylsää kammiossa homehtumista?

Jenni Kauppila

Kun oma päätös jatko-opinnoista on kypsymässä, kannattaa ottaa yhteyttä omaan oppiaineeseen, siis professoriin. Hänen kanssaan voi keskustella asioista, jotka omassa päätöksessä vielä mahdollisesti askarruttavat. Joka tapauksessa professorin kanssa laitetaan käyntiin jatko-opintojen sisällöllinen osuus. Tähän tarvitaan alustava tutkimussuunnitelma ja jatko-opintosuunnitelma. Ensin mainittu on lyhyehkö 2-5 liuskan mittainen ideasuunnitelma väitöskirjan tutkimusaiheesta ja tutkimuksen toteuttamisesta. Jälkimmäinen taas on luonnostelma siitä, miten ja millä aikataululla jatkotutkintoon kuuluvat 40 opintoviikon jatko-opinnot suoritetaan. Kuten seuraavassa luvussa kerrotaan, näitä voi suorittaa eri tavoilla. Jatko-opintosuunnitelman ei tarvitse kuvata opintoja yhden opintoviikon tarkkuudella; sopiva jäsenystaso on 5-10 ov:n kokonaisuudet.

Hallinnollisesti opintojen aloituksesta päättää tiedekunta. Sieltä saatavaan hakemukseen liitetään tutkimussuunnitelma ja jatko-opintosuunnitelma sekä pyydetään oman oppiaineen professorin puolto. Hakemuksen hyväksyy ja jatko-opinto-oikeuden myöntää tiedekunnan dekaani.

Lisätietoja:

<http://www.uta.fi/tiedekunnat/talh/Jatkotutkinnot.htm>

Miksi sitten lähteä tekemään jatko-opintoja ja väitöskirjaa, miksi pyrkiä tieteentekijäksi? Mikä on koko homman merkitys? Vastavalmistuneella maisterilla ei tarvitse eikä voikaan olla tästä kiveen kirjoitettua mielipidettä. Harvalla varttuneella tutkijallakaan on selkeää näkemystä siitä, mikä on oman tieteellisen työn yleisempi sisällöllinen merkitys, sillä loppujen lopuksi kyse on niinkin isoista kysymyksistä kuin: ”Mitä on tiede? Miksi tiedettä tehdään? Mikä on tieteellisen työn merkitys maailmassa?” Tieteen muuttuvan ja moninaisen luonteen ta-

kia nämä ovat väistämättä ikuisuuskyseksiä – mutta ainakin niistä on mukava kiistellä kollegojen kanssa kahvipöydässä tai illanvietoissa.

Tärkeintä on kiinnostus omaan tutkimusalaan ja -aiheeseen. Tutkijan on tietysti koettava oman alansa tieteellinen kirjallisuus mielekkääksi lukemiseksi, eikä teoreettisempikaan asia saisi olla pakkopullaa. Tunne siitä, että itsellä voi joskus olla mielekästä uutta sanottavaa, on hyvä merkki tutkijan taipumuksesta.

Totta kai tutkijan työ on useinkin puurtamista, eikä yksikään tutkija ole koko ajan innostunut kaikesta tekemästään. Silti parhaimmillaan tutkijan ammatti mahdollistaa kokemuksen työn mielekkyydestä, mikäli se pohjaa omaan kiinnostukseen ja innostukseen tutkimuksen kohteesta. Kyse ei siis ole pelkästä työstä ammatillisessa mielessä, vaan tieteelliseen työhön ainakin pitäisi liittyä laajempia merkityksiä. Tutkijanhan on tarkoitus kirjaimellisesti väittää jotain maailmasta.

Vaikuttaako se sitten yhtään mihinkään? Onko tällä mitään merkitystä? Tällaisia kysymyksiä heitetään ilmaan niin gradua valmistevien opiskelijoiden kuin väitöskirjan valmistumisen jälkeistä hämmennystä potevien tutkijoidenkin keskuudessa. Epävarmuus ja epäilykset eivät ole huonon tutkijan merkki, vaan sopivissa annoksissa nautittuna osa tervettä tutkijan itsetuntoa. Kannattaa kuitenkin muistaa, että tieteellisen työn merkitys ei löydy itsestään, esimerkiksi kirjoittamalla ja julkaisemalla yksi opinnäytetyö. Se synnytetään *tieteellisellä toiminnalla*: opetustyössä, tieteellisissä keskusteluissa, julkaisemalla, osallistumalla julkiseen keskusteluun, toimimalla asiantuntijatehtävissä, osallistumalla poliittiseen liikehdintään jne. Jokainen tutkija rakentaa viime kädessä oman työnsä suhteen muuhun yhteiskuntaa

2. Mitä jatko-opinnot sisältävät?

Väitöskirjan tekoa

Väitöskirja muodostaa jatko-opintojen kokonaisuudesta suurimman osan. Voisi jopa sanoa, että jatko-opintoihin ei muuta kuulukaan, koska myös muiden opintojen tavoitteena on tukea väitöskirjan valmistumista.

Väitöskirjan tekeminen eroaa gradun tekemisestä kahdessa suhteessa. Ensiksi väitöskirja on huomattavasti laajempi. Toiseksi väitöskirjan pitää kiinnittyä tieteelliseen keskusteluun huomattavasti vankemmin kuin gradun, eli jatko-opiskelijan pitää olla kohtuullisen tarkkaan perillä siitä, mitä hänen aiheestaan on muualla kirjoitettu ja miten oma väitöskirja muuhun keskusteluun suhteutuu. Erot gradun tekemisen ja väitöskirjan tekemisen välillä ovat toki merkittäviä, mutta jos pitää gradun teosta, pitää todennäköisesti myös väitöskirjan teosta. Toisaalta väitöskirjaan ei liity samanlaisia paineita. Gradu on tehty, joten tutkijalla on jo kokemusta yhtenäisen työn tekemisestä. Valmis perustutkimus antaa myös ”selkänöjan” ammatillisessa mielessä.

Kuten edellä todettiin, väitöskirjan tekijät ovat myös tieteentekijöitä, eivät vain jatko-opiskelijoita. Huomattava osa Suomessa julkaistavasta kiinnostavasta ympäristöpoliittisesta tutkimuksesta on juuri jatko-opiskelijoiden käsialaa.

Koska väitöskirja on laaja itsenäisesti toteutettu tutkimus, jatko-opiskelija viettää suuren osan ajastaan yksin. Asialla on kaksi puolta. Yhtäältä työajoistaan ja -paikoistaan ynnä muusta vastaavasta saa päättää täysin mielensä mukaan. Ketään ei kiinnosta, kuinka paljon väitöskirjan tekijä viettää aikaansa työpaikallaan tai mitä hän päivisin tekee, kunhan tekstiä syntyy. Porvarillisen sääntöjen vaatimukset eivät siis kahlitse väitöskirjan tekijää. Toisaalta väitöskirjan tekijällä ei välttämättä ole työkavereita tai työyhteisöä siinä mielessä kuin työntekijöillä keskimäärin. Yliopistolla useimmilla on omat projektinsa, joten kovin kiinteää päivittäistä yhteyttä työyhteisöön ei aina synny. Sen sijaan jatko-opiskelijat saattavat muodostaa keskenään vapaamuotoisia tutkimusryhmiä, lukupiirejä, ylipäänsä yhteisen kiinnostuksen ja jaetun elämäntilanteen kannattelemia epäformaaleja ryhmiä, jotka voivat parhaimmillaan vahvistaa tutkijoiden identiteettiä huomattavasti.

Osa jatko-opiskelijoista päätyy tekemään työtään tutkimusprojekteissa, joissa voi muodostua läheisiä yhteyksiä muihin väitöskirjan tekijöihin. Parhaimmillaan tutkimusprojekti on luonteva ja ”organinen” kokonaisuus, jossa tutkijoiden aiheet limittyvät yhteen. Ja onpa laitoksella tehty yksi yhteistyöväitöskirjakin, siis kahden tutkijan yhteinen väitös. Ainakaan tuossa tapauksessa ei voinut puhua tutkijan yksinäisyydestä.

Väitöskirjan tekeminen saattaa siis muistuttaa taiteilijan työtä. Työ on luovaa, ja toisinaan on parempi

lähteä aamulla hirvijahtiin kuin toimistoon. Ja jos ideoita syntyy epäkonventionaalisin aikoihin, niin silloinhan niitä on kirjattava ylös. Tämä ei tarkoita sitä, että tutkija vain käyskentelisi metsässä ja odottaisi inspiraatiota, vaan sitä, että jokaisen on löydettävä itse oma työrytminsä. Toimistoaikojen noudattaminen saattaa sopia jollekin, mutta toisen ajatuksia se saattaa jumiuttaa. Tosin elämäntilanne voi helpottaa valinnan tuskaa: esimerkiksi pienten lasten vanhemmille toimistoajat tuntuvat sopivan taiteilija-aikatauluja paremmin.

Väitöskirjan tekeminen muistuttaa taiteellista toimintaa myös siinä mielessä, että työssä vuorottelevat ideointivaihe ja ideoiden karsimisvaihe. Ideointivaiheessa etsitään käsitteitä, jotka jäsentävät tutkimusaineistoa, keksitään tapoja täydentää aineistoa ja kirjoitetaan raakatekstiä. Ideoiden karsimisvaiheessa ideoista suodetaan parhaat, ja ne jalostetaan kauniiksi kokonaisuudeksi. Jos ideointi jää päälle, tuloksena on loputon määrä irrallisia ajatuksia ja sivuhaaroja. Jos kriittinen karsintavaihe jää päälle, kaikki ideat alkavat tuntua typeriltä. Ideointifiksaatioon ei taida auttaa muu kuin keskusteleminen muiden tutkijoiden ja ohjaajien kanssa (katso ympärilläsi!). Sen sijaan kritiikkifiksaatioon voi etsiä helpotusta vaikkapa vapaakirjoitustekniikoista (esim. Peter Elbow; Esa Väliverronen ja Yrjö Haila esittelevät hänen ideoitaan artikkeleissaan Merja Kinnusen ja Olli Löytyn toimittamassa teoksessa *Tieteellinen kirjoittaminen*, Vastapaino 2002).

Ideoinnin ja karsinnan, siis varsinaisen kirjoitustyön, lisäksi väitöskirjan tekemiseen kuuluvat myös intensiivisen lukemisen vaiheet. Uusiin tutkimuksiin ja teoreettisiin näkemyksiin tutustuminen on tärkeää koko tutkijauran varrella. Alkuvaiheessa se auttaa oppimaan tieteellisten yhteisöjen ajattelu- ja puhetapoja sekä saamaan ideoita tutkimusaiheen käsittelyyn. Työn edetessä laajempaan teoreettiseen taustaan tutustuminen estää ”aivolukkoja”, urautumista totunnaisiin tutkimuksellisiin oletuksiin, ja antaa eväitä yllättävien ongelmien ratkaisuun. Ylipäänsä aktiivinen lukeminen varmistaa sen, että tutkija ei jää ainakaan älyllisesti yksin – yksikään väitöskirja kun ei synny tyhjältä oman nerouden voimalla.

Ensin lisenasiatiksi?

Lisensiaatintutkimus on laajuudeltaan gradun ja väitöskirjan välillä oleva tieteellinen tutkimus. Se tarkastetaan hieman väitöskirjan tapaan julkisessa tilaisuudessa, jossa tekijä puolustaa työtään. Lisensiaattityön asema on ollut jo vuosia eläväinen, koska jatko-opiskelija saa itse päättää, tekeekö hän lisenasiatityön vai ei. Väitöskirjan voi tehdä myös suoraan maisterin tutkinnon jälkeen.

Lisensiaattityöllä voi olla tutkimusprosessin kannalta monta funktiota. Yhdessä 40 ov:n jatko-opintojen kanssa

se johtaa liseniaatin tutkintoon, joka on virallinen jatko-tutkinto (esimerkiksi pätevyysvaatimuksena yliassistentin virkaan). Liseniaatintutkimus voi toimia tutkimusteemojen yhteenvedona ennen lopullista väitöskirjarutistusta. Sen avulla saa tekemisistään palautetta ja ehkä joitakin suuntaviivoja tulevaisuutta varten. Ja ehkäpä hyväksytty tieteellinen opinnäyte myös vahvistaa tulevan tohtorin tutkijaidentiteettiä.

Opintoviikkoja

Jatko-opintoihin siis sisältyy 40 opintoviikon edestä muuta kuin väitöskirjaa (tai liseniaatintutkimusta). Ympäristöpolitiikassa opintoviikkoja saa väitöskirjaprojektin alussa tehtävästä kirjallisuuskatsauksesta, tutkijakoulujen ja joidenkin yliopiston yksiköiden tarjoamista jatko-opintokursseista sekä vapaasta tieteellisestä toiminnasta. Kirjallisuuskatsauksen tekeminen on erittäin suositeltavaa. Sen toteutuksesta sovitaan ohjaavan professorin kanssa. Muuten opintoviikot voi hankkia sangen vapaasti, kunhan sopii asiasta ohjaajansa kanssa. Niihin voi kuulua myös opintoja sivuaineissa, mikäli ne katsotaan mielekkäiksi jatko-opintokokonaisuuden kannalta. Ympäristöpolitiikassa jatko-opintoja ei tarkemmin eritellä ja siirretä yksitellen opintorekisteriin, vaan ne koostetaan ohjaavan professorin kanssa ja rekisteröidään yhtenä 40 ov:n kokonaisuutena.

Tutkijakoulujen tarjoamia jatko-opintokursseja voi etsiä koulujen kotisivuilta:

(<http://www.uta.fi/tutkimus/tutkijakoulut.html>).

Yhdyskuntatieteiden laitos on mukana viidessä tutkijakoulussa :

(<http://www.uta.fi/laitokset/vhdt/opetus/tutkijakoulut.shtml>).

Tarjolla on etenkin metodologisia opintoja. Kurseille on yleensä kohtuullisen helppo päästä. Vapaa tieteellinen toiminta tarkoittaa esimerkiksi workshop- ja konferenssi-papereiden ja julkaisuiden laatimista.

Ohjausta ja sen vastaanottamista

Väitöskirjatyön ohjaaja voi auttaa hahmottamaan tutkimuksen agenda ja sitä, millaiset (erityisesti metodologiset) ratkaisut saattavat toimia ja millaiset eivät. Ympäristöpolitiikassa aiheiden kirjo on kuitenkin niin laaja, ettei edes professori tunne kaikkien alojen keskusteluja. Niinpä jokaisen tohtoriksi haluavan on kiinnityttävä sekä lähimpään työyhteisönsä että laajemmin tieteelliseen maailmaan saadakseen palautetta omasta työstään ja pystyäkseen suhteuttamaan sen tieteelliseen keskusteluun. Miten tämä tapahtuu?

Sateenvarjoseminaari

Ympäristöpolitiikan sateenvarjoseminaari kokoontuu syys- ja kevätlukukausilla joka tiistai klo 9.30 - 12

laitoksen Akvaariossa. Kaikkien jatko-opiskelijoiden oletetaan ottavan osaa istuntoihin mahdollisimman säännöllisesti. Seminaarissa kukin jatko-opiskelija esittelee vuorollaan omaa työtään ja muut kommentoivat sitä. Tilaisuus on hengeltään keskusteleva, ja tavoitteena on auttaa kutakin eteenpäin työssään. Siksi opiskelijoiden ei edellytetä tuovan istuntoihin täysin valmiita tekstejä. Opiskelija voi myös toivoa kommentteja tiettyyn, parhailaan askarruttavaan asiaan. Sateenvarjoseminaari on tärkein yksittäinen väitöskirjatyön ohjauksen väline ympäristöpolitiikassa. Seminaarissa oppii keskustelemaan, saa vertaispalautetta ja tulee integroiduksi laitoksen tutkijayhteisöön, koska myös jo väittelleet tutkijat esittelevät siellä hankkeitaan.

Henkilökohtainen ohjaus

Henkilökohtaiset keskustelut ohjaajien ja muiden tutkijoiden kanssa ovat varmasti antoisia ja jopa elintärkeitä tutkimuksen etenemiselle, vaikka seminaaritalanteita voidaan pitää yksityistä keskustelua parempina ohjauksen muotona. Yksityisissä keskusteluissa ohjaajan sanalle saattaa tulla liiaksi painoa, ja intuitiivisetkin kommentit saattavat tuntua sitovilta, kun ympärillä ei ole ideoita kommentoivaa seminaariväkeä.

Sanottu korostaa ryhmätyön arvoa, mutta se ei tietenkään tarkoita, että ympäristöpolitiikassa ei saisi henkilökohtaista ohjausta. Jokaisen jatko-opinnoille nimetään yksi tai kaksi ohjaajaa. Ei siis kannata säästellä ohjaajia – etenkin silloin, kun asiat tuntuvat epäselviltä tai solmuisilta.

Tieteelliset konferenssit, workshopit ja julkaiseminen

Konferensseissa ja workshoppeissa tutkija voi esitellä omaa työtään, saa siitä palautetta ja tapaa muita saman alan yrittäjiä. Niissä käyminen on tutkijan työssä erittäin tärkeää, ja aiheesta onkin tuonnempina oma lukunsa. Myös julkaisemiselle on oma lukunsa. Ymmärrettävää, koska tutkijapiireissä sanotaan: “julkaisen, siis olen”.

Väitösten seuraaminen

Väitöstilaisuudet ovat julkisia, ja niissä kannattaa käydä. Etenkin tämä koskee oman laitoksen väitöksiä, mutta myös muiden oppiaineiden väitökset voivat olla omakohteisesti hyvinkin kiintoisia. Yliopiston ajantasainen tiedotus:

<http://www.uta.fi/laitokset/kirjasto/vaitokset/index.html>

Opettamista

Ympäristöpolitiikassa käytännössä kaikki jatko-opiskelijat voivat opettaa. He voivat järjestää oman alansa erikoiskursseja (näistä laitos on erityisen kiinnostunut), luennoita joitakin vakinaisia kursseja avoimessa tai

tavallisessa yliopistossa, pitää lukuseminaareja tai tarkastaa harjoitustöitä. Opetuksesta maksetaan erillinen korvaus.

Opettaminen on erittäin antoisaa. Se on varma tapa päästä kosketuksiin aktiivisten ja terävien ympäristöpolitiikan opiskelijoiden kanssa. Opettaminen myös auttaa jäsentämään omia ajatuksia, koska ne pitää osata esittää muille ymmärrettävässä muodossa. Myös yliopistossa

työskentelevän ihmisen ammattikuvan kannalta opetukseen harjaantuminen on hyvästä – sekä sisällön että ansioitumisen näkökulmasta. Opettamista harkittaessa on kuitenkin syytä ottaa huomioon, että erityisesti luentojen valmisteleminen kuluu paljon aikaa (uutta luentosarjaa valmisteltaessa minimi lienee yksi työpäivä/luentokerta). Yhtä kurssia enempää ei siis samanaikaisesti ole syytä pyörittää.

3. Rahoitus

Yliopistojen jatko-opiskelijat vastaavat tutkimusrahoituksensa hakemisesta pääosin itse. Rahoituslähteitä on runsaasti. Rahaa on tarjolla muun muassa säätiöillä, tutkijakouluilla, ministeriöillä, EU:lla, Suomen Akatemialla, Tekesillä ja Tampereen yliopistolla. Mutta vaikka lähteitä on paljon, rahaa ei tulvi ovista ja ikkunoista. Itse asiassa tutkijan työ pelkistyy välillä rahan kerjäämiseksi.

Seuraavassa esitellään muutamia rahoituksen hakemisen periaatteita ja merkittävimpiä rahoituslähteitä.

Rahanhaun periaatteita

Tutkimusrahoituksen hankkiminen on pitkäjänteistä ja toisinaan uuvuttavaakin työtä, koska hakijoita on paljon ja rahaa vähän. Hyväksi strategiaksi on osoittautunut, että hakee rahaa kaikista sopivista paikoista niin kauan, että tärpää. Tämä saattaa vaatia kohtuullisen paljon töitä, mutta on huomattavasti mukavampaa peruuttaa ylimääräistä rahoitusta, jos nyt sellaista osuu kohdalle, kuin olla rahatta. Hakemusten jatkuva lähettäminen on perusteltua myös siksi, että rahoituspäätöksiä joutuu yleensä odottamaan pitkään. Esimerkiksi Suomen Akatemian vuosittainen päähaku on toukokuussa, ja päätökset tehdään marraskuussa. Ministeriöiden kanssa aikaa saattaa tuhraantua vielä enemmän. Useimmat säätiöt toimivat onneksi hiukka vikkelämmin. Joka tapauksessa yhden tai kahden hakemuksen saalista ei kannata jäädä rauhassa odottelemaan, sillä kielteisen päätöksen tullessa voi olla menettänyt monta hyvää hakutilaisuutta. Oman alan ja aiheen kannalta mielekkäiden rahoituslähteiden aikataulut kun vaihtelevat. Karkeasti voi sanoa, että on olemassa kevähakuja ja syyshakuja – kevähakujen päätökset tulevat loppukeväästä tai alkusyksystä, syyshakujen vuodenvaihteessa.

Hakemuksen laatimiseen ei ole olemassa yleispäteviä ohjeita, sillä hakemuksen muotovaatimukset voivat poiketa esimerkiksi eri säätiöiden välillä runsaastikin. Ensimmäinen ohje onkin, että rahoituksen hakuilmoituksessa oleviin ohjeisiin tulee tutustua kunnolla.

Yleensä ottaen hakemus sisältää kuitenkin tietyt peruselementit. Seuraava koskee ennen kaikkea säätiöiden ja yliopiston henkilökohtaisten apurahojen hakemista –

projekti- ja hankeapurahojen hakemuksia jatko-opiskelija ei yksin teekään. Joko rahoittajan kotisivuilta tai postitse tilaamalla saa varsinaisen hakulomakkeen. Siihen kirjaetaan tärkeimmät tiedot, kuten tutkimuksen aihe, suositelijat, haettavan rahan määrä, aiempi rahoitus jne. Tärkeä kohta hakemuksessa on tutkimussuunnitelman tiivistelmä. Tiivistelmään kannattaa kiinnittää erityisesti huomiota, koska suuri osa valintaraadista arvioi suunnitelmaa nimenomaan tiivistelmän perusteella. Useimpiin apurahahakemuksiin vaaditaan kaksi suositelijaa, eli yleensä työn ohjaajat.

Hakemuksen yhteyteen vaaditaan aina tutkimussuunnitelma, jonka pituussuosituksot mainitaan yleensä hakulomakkeessa. Hyvä tutkimussuunnitelma menee nopeasti asiaan ja osoittaa tutkijan asiantuntemuksen. Hyvän tutkimussuunnitelman kriteerejä käsittelemme tarkemmin seuraavassa luvussa. Olennaista tässä yhteydessä on se, että suunnitelmaa kannattaa aina kehittää eteenpäin jokaista eri hakukertaa varten. Se paranee. Jotkin rahoittajat pyytävät tutkimussuunnitelman yhteyteen myös talousarvion ja tarkan tutkimusaikataulun – näiden tekemisen vaikeus riippuu oman tutkimuksen luonteesta (kuinka paljon on kenttätöitä ja/tai ulkomaanmatkoja, miten aineisto kerätään?). Vanhoilta konkareilta kannattaa kysyä neuvoa.

Rahoituspäätökset riippuvat monista asioista, kuten sattumasta, raadin kokoonpanosta ja kuun asennosta. Satunnaisesti tekijöihin hakija ei voi vaikuttaa, mutta oman osuutensa hän voi tehdä niin hyvin kuin pystyy.

Ansio luettelon laatiminen

Hakemuksen liitteeksi pyydetään aina myös ansio luettelo eli CV. Ansio luettelon tekemiseen ei ole siihenkään yleispäteviä ohjeita. Ihmisillä on erilaiset taustat, joten myös ansio luettelo voi painottua eri tavalla. Ansio luettelo kannattaa myös muokata eri tarkoituksiin eli sen mukaan, mikä esimerkiksi rahoittajataho on. Opetustyöpaikan hakemiseen luonnosteltu CV ei ole välttämättä paras apurahan hakemiseen. Jälleen kannattaa käyttää hyväksi laitokselle kerääntynyttä kansanperinnettä.

Ansioluettelo voi sisältää esimerkiksi seuraavanlaisia kohtia:

- henkilökohtaiset tiedot
- koulutustausta
- apurahat
- akateemiset päätoimet
- opetustehtävät
- vierailu- ja opetusluennot
- muu (tieteellinen, taiteellinen jne.) toiminta
- luottamustoimet

Mikäli hakemuksessa ei ansioluettelon lisäksi pyydetä julkaisuluettelo, kannattaa julkaisut ehdottomasti sisällyttää ansioluetteloon joko suoraan tai liitteenä. Itsenäisen julkaisuluettelo voi yksityiskohtaisimmillaan rakentua vaikka näin:

- artikkelit ulkomaisissa aikakauslehdissä ja kokoomateoksissa, joissa referee-käytäntö
- artikkelit kotimaisissa aikakauslehdissä ja kokoomateoksissa, joissa referee-käytäntö
- artikkelit ulkomaisissa aikakauslehdissä ja kokoomateoksissa, joissa ei referee-käytäntöä
- artikkelit kotimaisissa aikakauslehdissä ja kokoomateoksissa, joissa ei referee-käytäntöä
- opinnäytetyöt
- toimitetut julkaisut
- oppikirjat
- käännöstyöt
- haastattelut, kirja-arviot ja katsaukset tieteellisissä julkaisuissa
- yleistajuiset artikkelit (esim. pidemmät sanomalehtikirjoitukset)
- esitelmät kansainvälisissä tieteellisissä tapahtumissa (myös Suomessa järjestetyt!)
- esitelmät kotimaisissa tieteellisissä tapahtumissa
- muut esitelmät

Harvalla rahoitusta hakevalla jatko-opiskelijalla on kuitenkin niin paljon julkaisuja, että ansioluettelo ja julkaisuluettelo kannattaa eritellä näin tarkasti. Yllä olevat kategoriat antavat lähinnä osviittaa siitä, millaisia asioita ansioluetteloon voi sisällyttää. Lopullinen muotoilu kannattaa tehdä omien tietojen pohjalta.

Säätiöt

Tutkimustyötä rahoittavat säätiöt on koottu esimerkiksi Turun yliopiston ylläpitämään tutkimusrahoitustietokantaan (TuRa), joka majaillee internetissä osoitteessa: <http://www.utu.fi/hallinto/tutkimuspalvelut/turatiedotus.htm>. TuRassa on yleiset luonnehdinnat säätiöistä sekä rahoituksen hakuajat (pääosin hakuja on kerran vuodessa, jotkut säätiöt tosin jakavat rahaa sitä mukaa, kun hakemuksia tulee). Säätiöiden omilta sivuilta löytyy tarkempia tietoja muun muassa rahoituksen luonteesta. Yleensä säätiöiden www-sivuilla on myös edellisten vuosien rahoituspäätökset. Niistä voi päätellä yleisiä luonnehdintoja tarkemmin, minkä tyylistä tutkimusta säätiö tukee.

Säätiöiden rahoitusperiaatteet ovat hyvin kirjavia. Jotkut myöntävät kolmen vuoden apurahoja ja maksavat vielä päälle työhuoneen vuokran yliopistolle. Useamman vuoden apurahat myönnetään ”optioina”, eli jokainen vuosi täytyy kuitenkin hakea erikseen. Samalla tulee osoittaa tutkimustyön eteneminen. Anteliaimmilta saa rahat vielä eläkevakuutukseen ja jopa kirjahankintoihin. Kitsaammat taas antavat vain pieniä könttäsummia suoraan tutkijalle. Tiedot löytyvät jälleen säätiöiden sivuilta.

Säätiörahaan liittyy monenlaisia ongelmia. Apurahat eivät ole palkkatuloa, joten ne eivät oikeuta mihinkään ansiosidonnaisiin tukiin (ks. myös luku 7). Kun aikansa on apurahalla, työttömyysturva ja äitiys- ja sairauspäivärahat ovat niin pieniä kuin ne voivat olla (ja ne voivat olla yllättävän pieniä). Eläkettäkin ei kerry, jos säätiö ei anna eläketurvaan erikseen rahaa. Erittäin vakava ongelma on se, että työvoimaviranomaiset eivät hyväksy apurahalla työskennellyttä jatko-opiskelijaa työttömyyskortistoon, joten pahimmassa tapauksessa jatko-opiskelija jää apurahakauden jälkeen täysin vaille työttömyyskorvauksia (tämä on tilanne opasta viimeisteltäessä loppukesällä 2004; jatko-opiskelijoita on tulkittu ”opiskelijoiksi” täysin aiempien työjaksojen pituudesta riippumatta!). Ja jos säätiö ei maksa yleiskustannuslisää, pitää työhuoneesta, tietokoneen käytöstä ynnä muusta sopia erikseen laitoksen kanssa. Hyvä puoli apurahoissa taas on se, että niitä ei lueta verolliseksi tuloksi, jolloin apurahan saajan veroprosentti on hyvin alhainen. Niin esimerkiksi opetustöistä jää mukavasti enemmän taskuun. Pitää kuitenkin muistaa, että apurahaa annetaan tutkimustyön tekemiseksi erossa vakinaisesta työstä.

Tutkijakoulut

Tutkijakouluja alettiin perustaa opetusministeriön aloitteesta ja sen rahoittamina 1990-luvun puolivälissä. Tällä hetkellä niitä toimii alun toistasataa, ja niissä on noin 1400 opiskelijapaikkaa. Koulujen ideana on kouluttaa tohtoreita tehokkaasti. Kouluihin sisään päässeille maksetaan palkkaa neljän vuoden ajan, minkä jälkeen väitöskirjan pitäisi olla valmis. Palkkatyön myötä eläkettä kertyy, ja tutkija on oikeutettu mm. ammattiliiton ansiosidonnaiseen tukeen. Tutkijakoulussa tehty tutkimustyö on myös julkisen sektorin työkokemusta, joka

kerää ikälisää esim. tulevissa yliopistotöissä. Palkan lisäksi tutkijakoululaiset saavat jonkin verran rahaa matkakuluihin ynnä muuhun, mutta käytännöt vaihtelevat tässä suuresti koulujen välillä. Tutkijakouluihin otetaan opiskelijoita tutkimussuunnitelman ja opintomenestyksen perusteella.

Hyvin toimiva tutkijakoulu on opiskelijalle melkoinen tuki. Kouluissa voi tutustua muihin saman alan opiskelijoihin, koulut järjestävät kurssuja ja seminaareja (usein avoimia myös ulkopuolisille), ja koulun vetäjiltä saa ohjausta. Koulujen aktiivisuudessa on kuitenkin suuria eroja.

Ympäristöalan tutkijakoulu Yhtymä käynnistyi vuoden 2002 alusta lähtien, ja siinä on viisi nelivuotista opiskelijapaikkaa. Koulun jatkumisesta ensimmäisen nelivuotiskauden jälkeen ei ole mitään varmuutta. Asian ratkaisevat koko koulujärjestelmän kehittämisestä vastaavat virkamiehet. Päästäkseen tutkijakouluun ympäristöpolitiikan onkin etsittävä itselleen sopiva koulu. Lista kaikista tutkijakouluista on Suomen Akatemian verkkosivuilla osoitteesta (www.aka.fi). Hakuajat ynnä muut on yleensä kirjattu koulujen kotisivuille.

Suomen Akatemia

Suomen akatemian rahoitusmuodoista jatko-opiskelijalle tärkein on yleinen projektirahoitus. Sitä jaetaan tutkimusryhmille, joiden vetäjänä toimii professori, dosentti tai vastaava ja työjuhtina väitelleet tutkijat ja jatko-opiskelijat. Yleensä projekteilta vaaditaan jatkokoulutusta, esimerkiksi valmistuneita väitöksiä projektin aikana. Hankkeisiin pääsee mukaan niin kuin kaikkeen yleensä pääsee eli keskustelemalla muiden samoista asioista kiinnostuneiden kanssa, tekemällä aloitteita ja niin edelleen. Hankkeiden ideoimista ei kannata kursastella. Monet projektit tällä laitoksella ovat lähteneet liikkeelle jatko-opiskelijoiden aktiivisuuden ansiosta. Projektirahojen haku on keväällä (vuonna 2004 14.5.).

Projektitutkijalle maksetaan kelvollista palkkaa, minkä lisäksi rahoitusta on käytettävissä konferenssimatkoihin, kirjahankintoihin ynnä muuhun, projektin tutkimussuunnitelman ja rahatilanteen mukaan. Projektitutkijalle maksetaan myös ikälisät, joita ilman apurahojen varassa elävien tutkijoiden on tultava toimeen (myöskään tutkijakoululaiset eivät saa ikälisiä, heidän palkkansa on kiinteä).

Akatemialla on myös muita rahoitusmuotoja. Tukea voi saada esimerkiksi ulkomailla työskentelyyn tai työelämän rinnalla tehtävään tutkimukseen. Lisäksi akatemialla on jonkin verran kertaluonteisia tutkimusohjelmia, joissa jaetaan rahaa erillisen hakukierroksen perusteella tiettyä aihetta tutkiville tutkimusryhmille.

Akatemian rahoituksesta, hakuajoista ynnä muusta tiedotetaan kattavasti muun muassa akatemian verkkosivuilla julkaistavissa hakujulisteissa (www.aka.fi).

Yliopiston omat stipendit

Tampereen yliopisto jakaa vuosittain tutkimusstipendejä jatko-opiskelijoilleen. Rahaa on tarjolla 4-12 kuukauden työskentelyyn (1150 euroa kuussa vuonna 2004). Käytännössä kaikille laitoksille myönnetään joka vuosi vähintään yksi stipendi. Lisäksi yliopisto edistää aloittelevien jatko-opiskelijoiden pyrkimyksiä 3-4 kuukauden starttirahoilla. Yliopiston apuraha on useimpia säätiöapurahoja hieman pienempi, eikä siihen kuulu yleiskustannuslisää tai eläkemäärärahoja. Muuten se vastaa muita apurahoja.

Yliopiston stipendejä haetaan syyskuussa. Starttirahoja on joskus ollut haettavana muulloinkin. Rahoituksesta on tietoa osoitteessa: <http://www.uta.fi/opiskelu/apurahat/tayrahat.html>

Myös yhdyskuntatieteiden laitos on viime vuosina kyennyt antamaan apurahoja jatko-opiskelijoilleen. Hausta ilmoitetaan laitoksen sähköpostilistoilla.

4. Tutkimussuunnitelma

Tutkimussuunnitelmia laaditaan jatko-opintojen edessä useassa eri vaiheessa ja erilaisiin tarkoituksiin. Tutkimussuunnitelma on siis paperi, joka kehittyy tutkimuksen etenemisen myötä. Tutkimussuunnitelman laatiminen tukee varsinaista tutkimustyötä ja auttaa tutkijaa järjestämään ajatuksiaan, suunnittelemaan työtään ja ennen kaikkea miettimään tarkemmin, missä vaiheessa työ oikeastaan on. Tutkimuksen liikevoiman antaa itse tutkimustyö, mutta se voi parhaimmillaan muodostaa tutkimussuunnitelmien laatimisen kanssa itseään korjaavan kehäliikkeen. Tämän prosessin ydin on oppiminen: tutkimustyö on olennaiselta osaltaan uuden oppimista, sekä

teoreettis-käsitteellisesti että käytännöllis-metodologisesti. Hyvä tutkimussuunnitelma siis muuttuu koko ajan.

Tutkimussuunnitelma koostuu useista erilaisista aineksista. Seuraavassa on kolmiosainen jäsenitys olennaisista kysymyksistä, joihin suunnitelman tulee tarjota vastaus:

1. Mikä on tutkimuskysymys? Millainen yleisempi ongelmanasettelu perustelee tutkimuskysymyksen merkityksen ja mielenkiintoisuuden?

Nämä kysymykset liittyvät läheisesti toisiinsa, ja edellä kuvattu jatkuva oppiminen korostuu niiden suhteessa: yhden selkiytyminen selkiyttää toista. Tutkimuskysymyksen ja ongelmanasettelun läheinen yhteys on erityisen selväpiirteinen tapaustutkimusten kohdalla: tietyn tapauksen valinta tutkimuksen kohteeksi perustuu yleisempään ongelmanasetteluun. Esimerkiksi ympäristön politisoitumista olisi mahdotonta tutkia ”yleisluonteisesti”, koska ympäristö on politisoitunut konkreettisten tapahtumakulkujen välityksellä.

2. Mitä ongelmanasettelusta tiedetään ennestään (yleispiirteisesti)? Millaisiin kirjallisuudesta löytyvän tietämyksen tarjoamiin resursseihin tutkimuksen kysymyksenasettelun selkiyttäminen voi perustua?

Nämä kysymykset määrittävät tutkimuksen teoreettista perustaa. Teorian tehtävä on antaa ajattelulle välineitä, eli tarjota tutkimusalueita jäsentäviä käsitteitä ja sitä kuvaavia malleja. Teoria ei ole olemassa sellaisenaan, ikään kuin valmiina valjastettavaksi käyttöön, vaan ajattelun käsitteelliset välineet on aina sovittava palvelemaan tutkimusongelman selvittämistä. Sen, kuinka laajaa teoriaa tutkimuksen tueksi tarvitaan, määrää tutkimusongelman luonne. Koska väitöskirja on opinnäyte, sen on kuitenkin osoitettava myös oppineisuutta eli tutkimuksen aihepiiriin liittyvän keskeisen kirjallisuuden hallintaa. Tutkimussuunnitelmassa teorian tulisi ilmetä ensisijaisesti tutkimuksen ja ajattelun käsitteellisinä apuvälineinä. Tutkimussuunnitelmaan ei siis pidä liittää laajaa, itsetarkoitukselliselta vaikuttavaa teoreettista katsausta tutkimusalan ongelmiin, vaan teorian tulee olla suunnitelmassa tutkimusaiheen jäsentämisen ja selkiyttämisen väline.

3. Millaisella aineistolla tutkimuskysymykseen on mahdollista vastata? Miten tarvittavan aineiston voi kerätä? Miten aineistoa voi käsitellä?

Vastaukset näihin kysymyksiin jäsentävät työsuunnitelman eli sen, mitä tutkija käytännöllisesti tekee tutkimustehtävänsä ratkaistakseen. Aineistoon ja menetelmiin liittyvien kysymysten selvittäminen on, vallankin huikankaan kunnianhimoisemmissa hankkeissa, vaativa teoreettis-metodologinen haaste. Olennaista on selkeyttää tutkimuksen metodologinen näkökulma niin itselleen kuin suunnitelman lukijalle. Aiemmin julkaistut tutkimukset tarjoavat metodologisen näkökulman valinnalle runsaasti resursseja, jopa suoranaisia malleja. Menetelmäoppaita kannattaa myös käyttää hyväksi, sitä varten ne on laadittu. Tutkimussuunnitelman vakuuttavuutta lisää olennaisesti se, että siitä ilmenee tutkimusongelmaan liittyvän metodologisen keskustelun hallinta.

Jatko-opintojen alkuvaiheessa opiskelija joutuu tekemään tutkimussuunnitelmia kolmeen erilaiseen tarkoitukseen.

A. Tiedekunta (dekaani) myöntää jatko-opinto-oikeuden, jota haetaan tiedekunnan opintoasiain päälliköltä saatavalla lomakkeella. Sen liitteeksi tarvitaan noin sivun mittainen tutkimussuunnitelma. Tässä vaiheessa riittää se, että suunnitelma täsmentää tutkimuksen ongelmanasettelun. Sen perusteella suunnitelmaan voi muotoilla alustavan tutkimuskysymyksen.

B. Opintojensa perustaksi jatko-opiskelijan on tehtävä itselleen omaa työtään ohjaava suunnitelma. Tutkimuksen kysymyksenasettelu ja tutkimuksen teon työsuunnitelma liittyvät toisiinsa. Parhaassa tapauksessa suunnitelma jäsenyyt varhaisessa vaiheessa myös ajallisesti täsmentyviksi välitavoitteiksi, joiden saavuttaminen selkiyttää ja vakauttaa tutkimuksen ongelmanasettelua. Juuri itseään varten tekemänsä tutkimus- ja työsuunnitelman opiskelija voi koettaa tietoisesti tehdä sellaiseksi, että se auttaa edellä kuvattua jatkuvaa oppimista. Tällainen suunnitelma on siis ennen kaikkea työväline, ei raportti ulkopuolisia varten.

Nimenomaan opiskelijan omaa työtä ohjaava suunnitelma on se, joka kehittyy työn edetessä. Olennaisena apuna suunnitelman kehittämiseksi ovat sateenvarjoseminaarissa käydyt keskustelut, koskivatpa ne tutkijan omaa suunnitelmaa tai tutkijakollegojen töitä. Läheisten tutkijatovereiden työtä koskevien keskustelujen merkitystä ei voi yliarvioida: siinä nousee esiin sekä teoreettisia että käytännöllisiä ongelmia, jotka useimmiten pätevät muodossa tai toisessa muihinkin tutkimushankkeisiin.

Ideaalinen tilanne on tietysti se, että jatko-opintojen alkuvaiheessa valittu tutkimusaihe säilyy, työ etenee ja suunnitelma kehittyy. Jatko-opintojen tarkoituksena ei kuitenkaan ole vain ja ainoastaan väitöskirjan tekeminen, vaan myös tieteellisen työn aloittaminen sekä omaan tieteenalaan tutustuminen paljon syvällisemmin kuin graduvaiheessa. Siksi lukuisten teoreettisten näkökulmien omaksuminen, julkaistujen tutkimusten lukeminen, tai jopa uuden metodin oppiminen voi aiheuttaa suuriakin muutoksia tutkimusaiheessa. Teoriaa rakennetaan tutkimusongelmaa varten, mutta myös teoreettinen ja metodologinen oppiminen voi muuttaa vanhoja käsityksiä tutkimusongelmasta. Samoin uuden kiinnostavan aineiston tai tapauksen löytäminen voi muuttaa tutkimusaihetta. Kerran valittu tutkimusaihe ja tehty tutkimussuunnitelma eivät siis pakota jatko-opiskelijaa yksisuuntaiselle uralle, eikä vanhoista suunnitelmista luopuminen tai aineistoon omaksutun näkökulman radikaali muuttuminen ole mikään katastrofi. Kannattaa kuitenkin muistaa, että isot muutokset väistämättä pidentävät tutkimusaikeatuloa. Osa tehdystä työstä menee ”hukkaan”.

C. Apurahahakemusten liitteeksi tarvitaan aina tutkimussuunnitelma. Suunnitelma vaikuttaa ratkaisevasti rahoituksen saamiseen. Hakemuksen liitteenä oleva suunnitelma on siksi muodollisesti vaativin. Arvioitsijat suhtautuvat toki hakemuksiin kaikissa tapauksissa vakavasti, mutta hakemuksen selkeyden ja jäsenyisyyden ja

jopa ulkoisten seikkojen kuten kieliasun antama ensivaikutelma voi olla ratkaiseva, kun tehdään valinta sisällöllisesti yhtä vahvojen hakemusten välillä.

Lopuksi: Tutkimussuunnitelma ei ole itsetarkoitus, se on välttämätön apuväline. Tutkija tarvitsee suunnitelman sekä oman työnsä edistämiseksi että rahoituksen hakemiseksi. Tutkimussuunnitelman laatiminen on pitkäjänteistä työtä, sillä suunnitelma kehittyy tutkimuksen edetessä koko ajan. Rahoituksen hakija ei saa tutkimussuunnitelmas-

taan mitään palautetta; Akatemian suuret projektihaemukset muodostavat tässä suhteessa poikkeuksen, mutta silloinkin palaute on usein vain viitteellistä. Tutkijan on siis itse uskottava omaan suunnitelmaansa ja parannettava sitä hakukerrasta toiseen siten, että suunnitelma yhä selvemmin perustuu tutkijan jo tekemään työhön. Se, että hakemus ei tuota tulosta, ei todista, että suunnitelma on huono. Kaikki tutkimusta rahoittavat tahot saavat hyviä hakemuksia enemmän kuin on mahdollista rahoittaa.

Vakuuttavan tutkimussuunnitelman olennaisia piirteitä ovat:

- Tutkimuskysymyksen on oltava selvä, ja sen tukena on oltava selkeä ongelmanasettelu.
- Aineisto ja menetelmät on tutkimussuunnitelman olennainen osa. Suunnitelman laatijan on saatava arvioitsijat vakuuttuneiksi siitä, että hän tietää, mitä aikoo tehdä. Kykeneekö hän suoriutumaan itselleen asettamastaan tehtävästä: onko aineisto mahdollista kerätä ja käsitellä hakijan esittämällä tavalla? Tarjoaako aineisto vastauksen tutkimuskysymykseen?
- Suunnitelman teoreettisen aineksen tehtävä on selventää ja perustella tutkimuksen ongelmanasettelu. Sen lisäksi sen avulla voi selventää, mitä tutkimusalueesta tiedetään ennestään. ”Tutkimuksen tausta” on hyvä teoriaa esittelevän jakson otsikko. Laajoja ja itsenäisiä teoreettisia tarkasteluja tutkimussuunnitelmassa ei tarvita.
- Suunnitelmaan kannattaa liittää tutkimuksen etenemisen aikataulu (eli jäsenitys työsuunnitelmaksi). Mitä tukevammin työsuunnitelma joko perustuu jo tehtyyn esityöhön tai vähintäänkin jäsenytyy selviksi välitavoitteiksi, sen parempi.
- Väitöskirjasuunnitelmaan ei tarvitse väkisin liittää jaksoa, jossa arvioidaan tulosten merkitystä tai käytännöllistä sovellettavuutta. On kuitenkin eduksi, mikäli suunnitelmasta käy selvästi ilmi, millä perusteella rahoituksen hakija pitää suunnitelman toteuttamisen tuottamaa tietämystä arvokkaana.
- Monet rahoittajat antavat yleisiä ohjeita siitä, millainen rakenne hakemuksella tulee olla. Näitä ohjeita on luonnollisesti syytä noudattaa.

5. Julkaiseminen

Julkaisut ovat yksi akateemisen maailman kulmakivistä. Julkaisemalla kerrotaan omista tutkimustuloksista tai näkemyksistä tieteelliselle yhteisölle. Muodostuupa oma väitöskirja artikkelikokoelmaksi tai monografiaksi, kannattaa artikkelia julkaista aina silloin tällöin. Jos ja kun ne käsittelevät väikkiksen¹ aihepiiriä, saa niiden kautta arvokasta palautetta myös isomman työn sisältöihin.

Tutkijat kartuttavat julkaisujen avulla tieteellistä pääomaansa. Julkaisemalla kertyvä pääoma voidaan jakaa kolmeen ulottuvuuteen: taidon kehittymiseen, sosiaalisten

verkostojen rakentumiseen ja itse julkaisuihin. Näistä kaksi ensimmäistä ovat tutkijan työn kannalta tärkeimpiä. Tutkijan *taito* kehittyy tekemisen kautta. Taito käsitellä erilaisia aineistoja, paloitella tutkimuksen tulokset sopiviin, julkaistaviin osiin ja tiivistää ne puhuttelevaan muotoon paranee kokemuksen myötä. Kirjoittamisen taito liittyy saumattomasti edelliseen. Sitä tarvitaan myös väitöskirjan jälkeen, koska useimmat väitöskirjan tekijät pääsevät, tai joutuvat, valmistumisensa jälkeen kirjallisiin töihin. Ensimmäisen julkaisun tekeminen on vaikeampaa kuin kymmenennen. Siksi julkaiseminen kannattaakin aloittaa heti.

Akateemiset *sosiaaliset verkostot* rakentuvat osaltaan julkaisemisen kautta. Vähitellen niistä muodostuu kudos, jonka kautta tutkija kuuluu tiedeyhteisöön. Kysymys on samalla myös tutkijaidentiteetin muotoutumisesta. Tietty vuosittain järjestettävät oman alan seminaarit ovat usein yksi työvaihe julkaisujen tekemisessä. Oma julkaisuta-

¹ Markus Laine muistelee jonkun kysyneen häneltä väitöskirjan tekemisen loppuvaiheilla ruokalassa: ”Mites sun väikkis?” Kuten perinteikäs ”väikkäri” on ”väikkis” mainio lyhennelmä VÄITÖSKIRJASTA, joka viime kädessä syntyy tai on syntymättä arjen pienten toimien seurauksena. Jos on tekemässä jotain vuosia vievää työtä, niin kepeän otteen olisi syytä kulkea paneutumisen rinnalla.

vaksi aiottua paperia kannattaa esitellä seminaarissa. Esittämisen ja siitä saadun palautteen myötä oma idea yleensä jalostuu julkaistavaan muotoon. Kuuluisan filosofin toteamus ”Ajattelen, siis olen olemassa” voitaisiin akateemisten verkostojen yhteydessä kääntää muotoon: ”Keskustelen ja julkaisen, siis olen olemassa.”

Kolmas ulottuvuus on *itse julkaisu*. Omat julkaisut antavat jatkuvuutta tieteelliselle työlle. Kun on ottanut selvää jostain asiakokonaisuudesta ja pukenut sen suhteellisen täsmälliseen kirjalliseen muotoon, niin siitä on helppo jatkaa eteenpäin. Julkaisut joutuvat puntariin, kun hakee tutkimukselleen rahoitusta tai kenties myöhemmin jotain yliopistollista virkaa. Varsinkin virkojen täytössä julkaisujen rooli on ratkaiseva. Mekaaninen tapa arvioida julkaisujen laatua on helppo: katsotaan, missä tieteellisessä aikakauskirjoissa tai minkä kustantajan kautta teksti on julkaistu. Kotimaiset ja ulkomaiset referee-käytännön omaavat lehdet ovat muita arvostetumpia (ks. luku 3, Ansioluettelon laatiminen). Englanninkielisiä lehtiä tai kirjoja tavataan Suomessa erilaisissa arvioinneissa kumartaa, koska niitä pidetään kansainvälisinä ja siksi laadukkaampina. Työlämpi tapa arvioida julkaisun laatua on lukea teksti läpi ja arvioida sen tarjoamaa kontribuutiota tiedeyhteisölle.

Tämä onkin loppujen lopuksi julkaisemisen tärkein merkitys: tieteellisen työn ”mieli” on ensisijaisesti tutkimuksen sisällössä, niissä väitteissä, ideoissa ja löydöksissä, joita julkaisut sisältävät. Julkaisu on aina toki arvokas työsuoritus tutkijanuran kannalta, mutta sisällöllisesti mielekkään tutkimuksen tekeminen lienee tärkeintä. Kuten johdannossa todettiin, oman tieteellisen työn merkitys ei löydy itsestään, vaan se tulee itse rakentaa. Tältä kannalta katsottuna ulkomailta julkaisemisen merkitystä ei tule ylikorostaa. Vieraskieliset julkaisut ovat toki ammatillisesti tärkeämpiä, ja parhaimmillaan ne avaavat etenkin spesifimpien aiheiden tai todella uudenlaisten löydösten viemisen laajemmalle yleisölle. Mutta suomalaiselle yleisölle kirjoittamisessa on etunsa: kotimainen julkaisu omaksutaan helpommin yleiseen tieteelliseen keskusteluun tai opetusmateriaaliksi. Eli julkaisun sisältämät väitteet menevät helpommin lävitse ja *vaikuttavat*. Kotimaisten julkaisujen kautta saattaa myös saada ylimääräisiä luennointi- ja opetusmahdollisuuksia, mikäli sopiva ihminen innostuu niistä.

Tieteellisissä aikakauslehdissä ja kokoomateoksissa julkaistavien artikkeleiden lisäksi on syytä mainita *kirja-arvostelut*, jotka voivat koskea vain yhtä tai laajemmin vertaillen useampaa kirjaa, sekä *katsaukset*, joissa voidaan arvioida esimerkiksi jonkin tutkimussuuntauksen antia tms. (Katso tässä luvussa myöhemmin olevassa Neil Carterin jutussa mainittu ”Profile section”.)

Julkaisuprosessi

Tieteellisen artikkelin julkaisuprosessi on monivaiheinen tapahtuma. Se koostuu seuraavista etapeista:

1) Tutkimuksen tekeminen.

Artikkelit perustuvat useimmiten laajaan tutkimustyöhön. Hyvässä gradussa on aineistoa noin yhden artikkelin verran.

2) Julkaisufoorumin alustava valinta.

Tieteellisillä julkaisuilla on omat linjansa niin kuin kaikilla muillakin julkaisuilla. Ennen artikkelin kirjoittamista kannattaa tutustua joihinkin julkaisuihin, joihin voisi kuvitella juttunsa lähettävän, ja varmistaa, että juttu sopii lehden profilliin. Kuten Markku Löytönen tuonnempana toteaa, useimmilla lehdillä on niiden julkaisulinjaa kuvaava ”policy statement”. Julkaisuilla on myös omat ohjeensa juttujen pituudesta ynnä muista muotoseikoista. Niihin kannattaa tutustua etukäteen ja niitä kannattaa noudattaa. Myös vanhemmista tutkijoista on apua julkaisufoorumia etsittäessä.

3) Käsikirjoituksen kirjoittaminen.

Hyvässä artikkelissa on nokkela kysymys ja siihen nokkela vastaus. Formaatti on sen verran tiivis, että rönsyt voi unohtaa.

4) Käsikirjoituksen kommenttikierros lähipiirillä

Vanhempi tutkijakunta kommentoi juttuja työksensä. Heillä on sekä kokemusta että näkemystä, jota kannattaa käyttää hyväkseen. Myös nuoremmilla saman alan tutkijoilla on varmasti kiinnostavaa sanottavaa. Lähipiiriä ei kuitenkaan kannata kuormittaa liikaa – arjen kohteliaisuus siis tulee huomioida. Ylhäisessä yksinäisyydessä tehdystä tekstistä tulee kuitenkin yleensä huonompi kuin kollegojen kommentoimasta. Ja jos itse haluaa apua, sitä pitää olla valmis myös antamaan.

5) Käsikirjoituksen viimeistely

Muiden kommentit auttavat löytämään käsikirjoituksen olennaisimmat helmet ja helpottavat helmien hiomista.

6) Julkaisufoorumin lopullinen valinta

Kun lopulta tietää, millainen käsikirjoituksesta tuli, voi katsoa, mikä sille olisi paras julkaisuareena. Tässä vaiheessa kannattaa muistaa, että eri lehdillä on erilaiset copyright-käytännöt. Lehdet siis määrittelevät sen, kuka saa ”tekijänoikeudet”, vaikka jutun sisältö on luonnollisesti tekijän.

7) Käsikirjoituksen lähettäminen

Kirjoittajan pitää ehdottomasti noudattaa lehden antamia ohjeita koskien esimerkiksi artikkelin muotoilua, pituutta yms. Artikkeliluonnos tulee lähettää vain yhteen lehteen kerrallaan.

8) Kommenttien odottelu

Tieteellisissä aikakausjulkaisuissa jutun läpi saaminen kestää kauan. Lyhimmillään ensimmäisen version lähettä-

misestä jutun julkaisuun kestää kuukausia. Pisimmillään jutun ilmestymiseen saattaa mennä parikin vuotta – tämä koskee erityisesti kansainvälisiä julkaisuja. Suuri osa ajasta menee tässä vaiheessa kommentteja odotellessa.

9) Refereiden (ja lehden toimituksen) kommentit.

Useimmissa tieteellisissä julkaisuissa on niin sanottu referee-käytäntö. Se tarkoittaa, että lehdet lähettävät saamansa käsikirjoitukset arvioitaviksi ansioituneille tutkijoille. Refereet arvioivat juttuja suhteessa muihin saman alan kirjoituksiin. Toimitus lähettää kirjoittajalle yleensä referee-kommentit paperilla. Kommentit kannattaa säilyttää, sillä niillä voi tarvittaessa todistaa tietyn julkaisun käyneen läpi referee-menettelyn. Varsinaiset julkaisua koskevat kommentit kuitenkin muotoilee julkaisun toimittaja referee-kommenttien perusteella. Lehden toimitus arvioi juttua myös suhteessa lehden linjaan. Kommentteja tulee seuraavanlaisella asteikolla. (Asteikko ei ole virallinen vaan tätä kirjoitettaessa keksitty, mutta ehkä se helpottaa jäsentämään asiaa.)

- *Erinomainen:* Juttu kelpaa lehteen pienin (kielioppi)korjauksin
- *Erinomainen, mutta:* Juttu on mainio, mutta ei sovi lehtemme linjaan. Lähetä johonkin muualle.
- *Hyvä:* Juttu kelpaa, mutta siihen tarvitaan joitakin sisällöllisiä lisäyksiä tai pieniä rakenteellisia korjauksia. Osa niistä voi olla merkittäviä, kuten jonkin aihetta koskevan tunnetun näkemyksen sivuuttaminen, osa voi olla hyvinkin vähäpätöisiä (esim. jutusta puuttuu sen ja sen tyyppin kommentit asiasta, mutta kukaan kollegakaan ei ole kuullut koko tyyppistä; lieneekö refereeen kaveri?)
- *Ihan hyvä:* Juttu kiinnostaa lehteä, mutta rakenne pitää miettiä täysin uudestaan, tai juttuun pitää kirjoittaa uusia kokonaisuuksia. Artikkelin julkaistaan, jos korjaukset miellyttävät toimitusta.
- *Voi voi:* Juttu ei syystä tai toisesta kelpaa, eivätkä korjaukset auta.

Seuraavat kuusi kohtaa koskevat tapahtumia referee - kommenttien jälkeen ja ovat suhteellisen suoraviivaisia:

10) Neuvottelut toimituksen kanssa, jos kommentteissa on jotain epäselvää.

Voi käydä esimerkiksi niin, että toimittaja ei pidä ihan kaikkia refereeen kommentteja ja ehdotuksia relevantteina.

11) Käsikirjoituksen viimeisteleminen artikkeliksi kommenttien perusteella

12) Lisäkommentit toimitukselta

13) Mahdollinen artikkelin muokkaus.

Huom! Artikkelin hyväksytään varsinaisesti julkaitavasti vasta tässä vaiheessa. Positiivinen referee-palau-

te ja toimittajan kannustus ei siis ole julkaisupäätös. (Mahdollinen tauko, mikäli lehti odottaa sopivaa julkaisupaikkaa.)

14) Taittovedoksen tarkistaminen

15) Artikkelin julkaiseminen

Jos artikkeliasi kohdellaan jossakin kohtaa kaltoin, vika ei välttämättä ole sinussa tai artikkelissasi. Refereet saattavat arvioida juttua täysin eri (yleensä kai oman erikoisalansa) näkökulmasta kuin on tarkoitus, jolloin kommentit saattavat olla hyvinkin kummallisia. Oudot tyrmäävät arviot voivat siis olla pikemminkin ilmentymä tieteelliseen maailmaan erottamattomasti kuuluvasta jyrkästä koulukuntajaosta kuin sinun kyvyttömyydestäsi. Joskus tyrmäävät kommentit kuitenkin ovat merkki siitä, että juttu ei ole vielä ollenkaan valmis tai se on yksinkertaisesti huono – aiheessasi ei esimerkiksi (vielä?) ole tarpeeksi ainesta kokonaiseksi artikkeliksi, tai sinulta puuttuu sitä koskevan teoreettisen keskustelun tuntemusta. *Jokainen* tutkija törmää tähän kokemukseen jossain uransa vaiheessa, eikä sen kannata antaa murentaa itse-tuntoaan. ”Torppaus” eli artikkelin torpedointi on arvokas kokemus. Tietysti on mukavampaa, jos joku tulee antaneeksi järkevän kritiikin ennen kuin ehdit lähettää tekstin maailmalle.

Toisinaan kommentit ovat pitkiä ja vaikeaselkoisia. Silloin viestin sisältö kannattaa kammata ulos kaverin kanssa. Jos juttu on hylkäämisestä huolimatta mielestäsi (ja jonkun toisen mielestä) hyvä, kannattaa kokeilla toista julkaisufoorumia. Yhtä tekstiä ei kuitenkaan kannata jäädä hautomaan loputtomasti. Vaikka valmiilta tuntuvan työn hyllyttäminen harmittaa, on kirjoittamisesta ja kustannusmaailmasta saatu kokemus silti arvokasta.

Hyviä ohjeita tieteelliseen kirjoittamiseen ja artikkelien rakentamiseen saa Merja Kinnusen ja Olli Löytyn toimittamasta kokoelmasta *Tieteellinen kirjoittaminen* (Vastapaino, Tampere, 2002).

Kaksi kommenttia julkaisijalta

Lehtien julkaisukäytännöt saattavat hieman vaihdella. Pyysimme kahdelta tieteellisten lehtien toimitustyössä mukana olleelta henkilöltä kommenttia julkaisemisesta. *Environmental Politics* lehden päätoimittaja Neil Carter ja *Fennian* (Maantieteen kansainvälinen joulun lehti) pitkäaikainen päätoimittaja Markku Löytönen kirjoittivat kumpikin pienen esseän hyvän artikkelin ominaisuuksista.

Getting Published: Notes from a Journal Editor

I have been joint editor (with Andrew Dobson and Christopher Rootes) of *Environmental Politics* since 1997. Our journal has a specific focus on the environment but attracts a broad range of scholarly work on political ideas, parties and movements, the making and implementation of public policy and international relations. As befits any good journal, we attract work from both established international scholars and postgraduate students submitting their first piece of work to a journal. The advice that I can offer as an editor to *any* potential contributor can be divided into substantive and technical matters (neither of which is specific to our journal).

The hardest advice to articulate concerns the substantive scholarly question of what makes a good article, so here I will simply offer four observations. First, when planning and writing an article, “placement” is critical. So, for *Environmental Politics* you should read our *Statement of Aims* carefully and browse through several copies of the journal to get a sense of the kind of article that we publish. Second, try not to be too general or to take on a subject that is too broad. Whilst it is important to address 'big' questions and to locate your work in an academic debate(s) (although you don't have to show in exhaustive detail that you have read everything on the subject!), a classic error is to try to cover everything in one article. My advice is to keep your focus narrow and your eye on the ball. Third, an article must stand on its own two feet. Sometimes doctoral students think that they can simply “cut-and-paste” a thesis chapter and turn it into an article, but often this doesn't work because it has been dragged out of the context of the wider thesis. Finally, one of the key questions we ask our reviewers when we send them a paper to referee is whether it makes an original contribution, either conceptually or empirically - an article that fails to do one or other will not get published.

There is also some good practical or technical advice that too many people ignore to their detriment. Remember that academic referees are busy people, so it is vital not to make a bad first impression. Overlong, badly written articles littered with typos or linguistic errors are guaranteed to make the referee grumpy: so keep to our maximum word length of 8000 words and make sure that the article is properly proof read (we recognise that non-native speakers will make some errors, particularly in a first draft, but I would advise getting a native English speaker to read your paper if you are not confident about your English). You should also follow the journal's style guide for referencing.

Later in the process, you may get a reply from the editors either saying that we will accept the paper subject to revisions, or offering you the opportunity to revise and resubmit the article, taking into account the issues raised by the referees. If so, guided by the editor's letter, it is essential that you take that advice seriously and engage properly with the substantive concerns identified in the reports. Remember, it is likely that your paper will be re-read by the same referees. When you resubmit the revised paper it is helpful to attach a covering letter explaining how you have addressed the points raised by the referees (and perhaps justifying yourself when you have chosen not to respond to them).

Finally, a good way of getting an early publication is to write an article for our *Profile section*, which publishes short pieces (around 2000 words) on topical issues, such as elections, events and debates. I would advise contacting the Profiles editor, John Barry, to discuss your idea before you submit it.

Neil Carter
Department of Politics
University of York
Neil Carter, Environmental Politics

Mitä käsikirjoitukselle tapahtuu toimituksessa?

Johdanto

Se, mitä tieteellisen julkaisusarjan toimituksessa tapahtuu, on nuorelle, väitöskirjaansa valmistelevalle tutkijalle usein epäselvää. Toimitus tuntuu olevan jonkinlainen musta aukko, jonne käsikirjoitus katoaa postituksen jälkeen palatakseen viikkojen tai kuukausien kuluttua takaisin kirjoittajalle joko hylättynä tai korjauksia varten. Toimituksen työn tunteminen ainakin pääpiirteissään onkin tärkeää, sillä asian ymmärtäminen auttaa tutkijaa valmistamaan tieteellisesti korkeatasoisemman käsikirjoituksen

Tässä kirjoituksessa kerron lyhyesti, mitä käsikirjoitukselle tapahtuu siitä hetkestä alkaen, kun se saapuu toimitukseen. Tarkastelen asioita sarjan päätoimittajan näkökulmasta eli keskityn tieteellisen sisällön arviointiin. Teknisiin ja muihin käytännöllisiin seikkoihin puutun vain lyhyesti. Nämä asiat on selvitetty huolellisesti kunkin lehden kirjoittajaohjeissa.

Kun käsikirjoitus saapuu

Kun käsikirjoitus saapuu toimittajan pöydälle, käynnistyy tulotarkastus, jossa on kaksi osaa. Ensimmäiseksi toimittaja tutustuu käsikirjoituksen aihepiiriin ja aiheen käsittelytapaan ja vertaa näitä lehden julkaisupolitiikkaan. Jokaisen lehden kirjoittajaohjeissa – yleensä aivan ensimmäisenä asiana – on ”policy statement”, jossa kirjoittajille kerrotaan selkeästi, mitä kyseinen lehti haluaa julkaista. Yleislehdistä – esimerkiksi laajasti luonnontieteitä julkaisevissa sarjoissa – määrittelyt ovat usein väljiä ja korostavat tarjottujen käsikirjoitusten alkuperäistutkimuksellista luonnetta ja korkeaa laatua. Tarkasti tiettyyn aihepiiriin keskittyvien lehtien aiheäärittelyt saattavat olla hyvinkin tiukasti rajattuja. Kannattaa siis huolellisesti tarkistaa, onko julkaisukanavaksi suunniteltu lehti oikea valinta oman tutkimuksen julkaisupaikaksi.

Mikäli toimittaja päätyy siihen, että käsikirjoitus ei kuulu hänen lehtensä aihepiiriin, se palautetaan. Saatekirjeessään toimittaja selvittää päätöksensä perusteet ja saattaa antaa suosituksen lehdistä, joiden aihepiiriin käsikirjoitus voisi paremmin sopia.

Jos käsikirjoitus on aihepiiriltään sopiva, käynnistyy tulotarkastuksen toinen osa, tekninen tarkastus. Sen ydin on katsoa, onko lehden kirjoittajaohjeita noudatettu. Jostain kumman syystä jopa kokeneet senioritutkijat lähettävät joskus tarjolle käsikirjoituksia, jotka eivät noudata annettuja ohjeita. Toimituksissa taas ei ole aikaa korjailta lähdeviittauksia tai naputella taulukoita annettujen ohjeiden mukaan. Käsikirjoituksen viimeisteleminen ohjeiden mukaan on kirjoittajan työtä, ja siihen on syytä suhtautua vakavasti ja huolella. Mikäli käsikirjoituksessa on selviä teknisiä puutteita, se palautetaan tavallisesti kirjoittajaohjeiden kera kirjoittajalle viimeistelyä varten. Käsikirjoituksen tieteellisen sisällön laatuun ei tulotarkastuksessa tavallisesti oteta kantaa – se kuuluu vaiheeseen, jolloin toimitus saa pyytämänsä vertaisarviot asiantuntijoilta.

Vertaisarviointi eli referee-menettely

Yleisin tieteellisissä lehdissä käytetty arviointimenettely on kaksoissokkovertaisarviointi. Tämä tarkoittaa sitä, että käsikirjoitus lähetetään yleensä 2-4 asiantuntijalle, molemmin puolin anonyymisti. Asiantuntijat eivät tiedä, kuka tai ketkä ovat kirjoittajia, eikä kirjoittaja tiedä, ketkä ovat asiantuntijoita. Jos käsikirjoitus julkaistaan lehdessä, asiantuntijoille selviää, keiden käsikirjoituksen he ovat arvioineet. Kirjoittajille tietoa asiantuntijoista ei luovuteta koskaan, ellei siihen ole jotain erityistä, kummankin osapuolen hyväksymää syytä. Vertaisarviointi voidaan myös tehdä julkisesti, mutta se on selvästi harvinaisempaa kuin sokkoarviointi.

Asiantuntijoiden valinta on kaikkein tärkein vaihe, kun käsikirjoitusta käsitellään toimituksessa. Toimittajan tulee aina pyrkiä valitsemaan asiantuntijat niin, että käsikirjoitus saa oikeudenmukaisen ja puolueettoman käsittelyn vertaisarvioinnissa. Ei ole mielekäästä lähettää käsikirjoitusta kilpailevan koulukunnan edustajien arvioitavaksi. On myös tunnettava ihmiset riittävän hyvin tietääkseen, ketkä ovat mahdollisesti poleemisessa suhteessa keskenään, ketkä tekevät yhteistyötä tai työskentelevät samassa yksikössä. Olenpa kuullut tapauksesta, jossa asiantuntijaksi valittu palautti käsikirjoituksen ilmoittaen olevansa naimisissa kirjoittajan kanssa.

Toimittajan on siis tunnettava paitsi lehtensä mielenkiinnon kohteena olevat tieteelliset aihepiirit myös kenttä ihmisineen, kiistoinen ja kytköksineen. Lienee helppo huomata, että toimittajiksi valittavat ovat mieluusti oman alansa ”generalisteja”, kollegoja, jotka jaksavat lukea laajasti oman alansa julkaisuja, jaksavat kuunnella kongresseissa myös muita kuin oman erikoisalansa sessioita ja tuntevat riittävää sosiaalista uteliaisuutta tutustuakseen kollegoihin kongresseissa ja muissa ammatillisissa tapaamisissa.

Kun lausunnot aikanaan saapuvat, käynnistyy huolellinen puntarointi. Jos toimittaja tekee työnsä kunnolla, hän on muodostanut oman käsityksensä käsikirjoituksesta ennen kuin asiantuntijoiden lausunnot saapuvat. Lausunnoissa esitetyt argumentit ovat usein samansuuntaisia keskenään, joskin painotukset ja yksityiskohdat vaihtelevat lausunnosta toiseen. Aika harvoin käy niin, että lausunnot ovat jyrkästi ristiriidassa keskenään. Jos näin käy, käyttää toimittaja omaa harkintaansa tai pyytää lisälausunnon syntyneestä tilanteesta. Tällöin toimittaja lähestyy yhtä, tavallisesti hyvin tuntemaansa ja luotettavaksi ja huolelliseksi osoittautunutta asiantuntijaa kertoen syntyneen tilanteen ja pyytää sitten arviota käsikirjoituksesta.

Lausunnot arvioituaan toimittaja tekee päätöksen hylätä käsikirjoitus tai ehdottaa siihen korjauksia. Päätöksen tekee aina toimittaja, eivät asiantuntijat. Asiantuntijat ovat toimittajan avukseen pyytämiä arvioijia, joiden lausunnoista toimittaja saa punnittuja ja perusteltuja argumentteja omaa päätöksentekoaan varten. Jos käsikirjoitus hylätään, kunnan toimittaja esittää perustelut saatekirjeessään. Mukaan liitetään asiantuntijoiden lausunnot, koska niistä on hyötyä kirjoittajalle sekä hylätyn käsikirjoituksen korjaamisessa että tutkijalle hänen ammatillisessa kehitymisessään. Jos käsikirjoitus palautetaan korjauksia varten, toimittaja yleensä esittää saatekirjeessään, mitkä asiat on korjattava ja mitä seikkoja tulee harkita. On hyvä huomata, että korjattavaksi palautettu käsikirjoitus ei vielä ole hyväksytty julkaistavaksi. Korjausehdotuksiin ja harkinnanvaraisiin kysymyksiin on siis suhtauduttava vakavasti ja huolella.

Korjattu käsikirjoitus

Korjattuaan käsikirjoituksen pikavauhtia – mutta huolellisesti – kirjoittaja palauttaa sen toimittajalle. Mukaan on hyvä kirjoittaa saatekirje, jossa kohta kohdalta käydään läpi tehdyt korjaukset. Usein toimittaja kirjaa numeroin keskeiset vaatimukset korjattavaksi palautetun käsikirjoituksen saatekirjeeseen. Kirjoittajan kannattaa käyttää samaan yksilöintiä vastauksessaan. Jos eri asiantuntijat ovat omissa lausunnoissaan käyttäneet omaa numerointia, kannattaa niihinkin viitata yksilöivästi. Näin helpotetaan toimittajan työtä, sillä toimittaja tarkastaa tehdyt korjaukset huolellisesti ja vasta hyväksytyään kirjoittajien tekemän työn tekee päätöksen käsikirjoituksen hyväksymisestä julkaistavaksi. Yksittäiset lyöntivirheet ja vastaavat pikkukorjaukset voi kuitata lopussa lyhyesti.

On virhe kuvitella, että korjattavaksi palautettu käsikirjoitus voidaan korjata tekemällä joitain kosmeettisia muutoksia. Yleensä toimittaja vertaa alkuperäistä ja korjattua käsikirjoitusta keskenään ja vielä tarkistaa yksittäisiä seikkoja asiantuntijoiden lausunnoista. Mitä huolellisemmin kirjoittaja tekee pyydetty korjaukset ja selostaa asiat saatteessa, sitä todennäköisemmin toimittaja hyväksyy käsikirjoituksen julkaistavaksi.

Kun toimittaja lopulta tekee myönteisen julkaisupäätöksen, siitä yleensä ilmoitetaan kirjoittajille mahdollisimman nopeasti. Kirjeen saatuaan käsikirjoituksen voi merkitä julkaisu-uuteloonsa maininnalla ”painossa” tai ”in press” ja ilmoittaa, missä julkaisusarjassa juttu tullaan julkaisemaan.

Taittovedos

Julkaisupäätöksen jälkeen käsikirjoitus siirtyy toimitussihteerille tai kustannustoimittajalle (englanniksi usein copy editor), joka aloittaa käsikirjoituksen painoteknisen valmistelun taittoa varten. Painoteknisen valmistelun jälkeen graafikko osaa taittaa käsikirjoituksen niin, että se vastaa kyseisen sarjan graafista asua. Valmistelun aikana toimitussihteerin saattaa lähestyä kirjoittajaa erilaisilla pyynnöillä, jotka liittyvät teknisiin yksityiskohtiin. Esimerkiksi kuvien ja karttojen kohdalla esiintyy monenkirjavaa tiedostomuotoa, joiden selvittely saattaa vaatia erilaisia täsmennyksiä.

Jos toimitussihteerin lähestyy teitä tällaisella pyynnöllä, vastatkaa nopeasti ja täsmällisesti. Käsikirjoitus on nimittäin silloin jo työn alla, ja se halutaan nopeasti eteenpäin taittoon ja painokoneeseen. Jos tässä vaiheessa viivyttelee, voi käsikirjoitus helposti pudota kyseisen niteen

valmistumisaikataulusta ja siirtyä seuraavaan niteeseen – tai jopa usean niteen päähän tulevaisuuteen, sillä varsinkin suurten sarjojen yksittäisten niteiden sisältö lyödään kiinni jopa puoli vuotta ennen ilmestymistä.

Taittovedoksen saavuttua lukekaa se huolellisesti ja nopeasti läpi. Kirjoittajan vastuulla on tarkastaa, että vedoksen tieteellinen sisältö vastaa korjattua käsikirjoitusta. Graafiseen asuun voi puuttua ja esittää toiveita vaikkapa tietyn kuvan sijainnista. Tällaisiin pyyntöihin reagoidaan mahdollisuuksien ja aikataulun suomissa rajoissa.

Kaikki korjaukset merkitään taittovedokseen käyttäen korjausmerkintöjä. Merkintäjärjestelmä on kehitetty siksi, että jokainen korjaus kohdistuu ongelmitta oikeaan kohtaan ja on yksiselitteinen, eli mahdollisuus väärinkäsitykseen on minimoitu. On hyvä muistaa, että esimerkiksi Yhdysvalloissa ilmestyvän lehden toimittaja voi työskennellä Saksassa, kustannustoimitus voi sijaita Hollannissa, graafinen alihankkija Australiassa ja painolaitos Hongkongissa. Materiaali kulkee paikasta toiseen, ja kaikkien kirjoittaja mukaan lukien on pystyttävä kommunikoimaan keskenään virheettää.

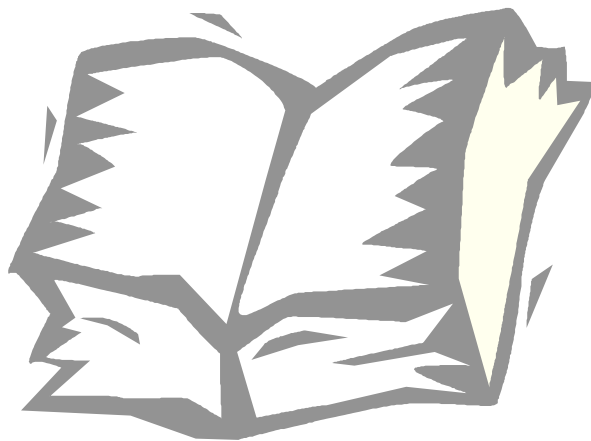
Aivan ehdottoman tärkeää on muistaa, että pääsääntöisesti toimitus ei hyväksy käsikirjoituksen vastaisia korjauksia. Painettu juttu perustuu siis lähtökohtaisesti siihen versioon, jonka kirjoittajat ovat palauttaneet korjattuna käsikirjoituksena toimitukseen. Jos ehdottomasti vaatii tehtäväksi käsikirjoituksen vastaisia korjauksia, niistä aiheutuneet kulut maksaa kirjoittaja, eikä se ole pieni lasku! Väärin kirjoitetut sanat ja muut pikkuseikat ovat eri asia kuin käsikirjoituksen vastaiset korjaukset – lyöntivirheet korjataan aina ilman ylimääräisiä kustannuksia.

Tarkastetun taittovedoksen yhteydessä tehdään eripainostilaus. Yleensä lehdet antavat kirjoittajalle pienen määrän eripainoksia – 20-30 kappaletta on tavallinen määrä – ja lisätilauksesta joutuu maksamaan. Kannattaa ehdottomasti tarkistaa, mitä lisätilaus maksaa, sillä se saattaa olla yllättävän kallista. Muutenkin kehotan lukemaan kustannussopimuksen huolellisesti läpi, ettei jälkeenpäin tule yllätyksiä.

Lue Ohjeet!

Aivan viimeiseksi haluan tähdentää sitä, että lehden kirjoittajille laatimat ohjeet ovat keskeisen tärkeä asia. Ne on luettava huolellisesti ja niitä on noudatettava sääntillisesti. Ihmettelen usein, miksi käsikirjoituksen kirjoittaja noudattaa ohjeita huolimattomasti ja antaa itsestään huonon ensivaikutelman jo käsikirjoituksen tulotarkastusvaiheessa. On paljon parempi synnyttää heti myönteinen mielikuva noudattamalla ohjeita ja kokoamalla vaadittava määrä käsikirjoituksia siisteiksi nipuiksi.

Markku Löytönen
Fennian pitkäaikainen päätoimittaja ja toimitussihteeri

Julkaisukanavat

Luvun lopuksi keräsimme listan kotimaisista ja ulkomaisista tieteellisistä lehdistä, jotka sopivat paitsi lukemistoiksi myös julkaisukanaviksi. Lista ei ole kattava, mutta sillä pääsee alkuun. Hyvä paikka sähköisessä muodossa olevien lehtien selailuun löytyy Tampereen yliopiston kirjaston kotisivuilta

(http://www.uta.fi/laitokset/kirjasto/tietokannat/index.shtml#elektroniset_lehdet).

Lehdet ovat aakkosjärjestyksessä. Tarkempia tietoja lehtien sisällöistä ja julkaisumahdollisuuksista löytyy nettisivuilta, joiden osoitteet ovat suluissa jokaisen lehden nimen perässä.

Kotimaiset

Alue ja Ympäristö

(<http://www.helsinki.fi/ml/maant/AYS/Lehti.html>)

Hallinnon Tutkimus

(<http://www.uta.fi/jarjestot/hts/hallinnontutkimus.html>)

Kansantaloudellinen aikakauskirja

(<http://www.ktyhdistys.net/Aikakauskirja/aikakauskirja.htm>)

Kunnallistieteellinen aikakauskirja

(<http://www.shh.fi/ktv/aikakaus.html>)

Janus

(<http://www.valt.helsinki.fi/vhpo/sospol-vhd/janus.htm>)

Kosmopolis

(<http://www.helsinki.fi/lehdet/kosmo/kosmo.html>)

Maaseudun uusi aika

(<http://www.mtkk.helsinki.fi/mua/lehti.htm>)

Oikeus

(<http://www.icon.fi/demla/oikeus.htm>)

Politiikka

(<http://www.helsinki.fi/jari/vtv/politiikka.htm>)

Sosiologia

(<http://www.uta.fi/laitokset/sosio/sosiologialehti/>)

Terra

(<http://www.helsinki.fi/ml/maant/geofi/terra/>)

Tiede ja edistys

(http://www.helsinki.fi/jari/tutkijaliitto/tiede_edistys.html)

Tiedotustutkimus

(<http://www.uta.fi/tiedotustutkimus/>)

Yhdyskuntasuunnittelu

(<http://www.vhdyskuntasuunnittelunseura.fi/esittely.htm>)

Yhteiskuntapolitiikka

(<http://www.stakes.fi/vp/>)

Kansainväliset

Ecological Economics

(http://www.elsevier.com/wps/find/journaldescription.cws_home/503305/description#description)

Ecological Economics Journal

(<http://library.usask.ca/ejournals/full.phtml?issn=0921-8009>)

Environmental Politics

(<http://www.frankcass.com/jnls/ep.htm>)

Environmental Impact Assessment Review

(http://www.elsevier.com/wps/find/journaldescription.cws_home/505718/description#description)

Environmental values

(<http://www.cep.unt.edu/values.html>)

Environment & Planning

(<http://www.envplan.com>)

Ethics, Place & Environment

(<http://www.tandf.co.uk>)

European Environment

(<http://www3.interscience.wiley.com/cgi-bin/jhome/5299>)

Geoforum

(http://www.elsevier.com/wps/find/journaldescription.cws_home/344/description#description)

Impact Assessment and Project Appraisal

(<http://www.scipol.demon.co.uk/iapa.htm>)

Journal of Environmental Planning and Management

(<http://www.tandf.co.uk/journals/titles/09640568.asp>)

International Journal of Urban and Regional Research

(<http://www.blackwellpublishing.com/journal.asp?ref=0309-1317&site=1>)

Journal of Environmental Policy and Planning

(<http://www.cf.ac.uk/cplan/iepp/iepphome.html>)

Local Environment

(<http://www.tandf.co.uk/journals/titles/13549839.asp>)

Science, Technology & Human Values

(<http://www.sagepub.com>)

Society and Natural Resources

(<http://www.tandf.co.uk/journals/titles/08941920.asp>)

Urban Studies

(<http://www.gla.ac.uk/urbanstudiesjournal/>)

6. Konferenssit ja workshopit

Ympäristöpolitiikan jatko-opiskelijoille ja tutkijoille kiinnostavia tapahtumia eli workshoppeja, tutkijakursseja, kesäkouluja sekä kansallisia ja kansainvälisiä konferensseja on yllin kyllin. Hankalaa vain on, miten saada niistä omaan tilanteeseen sopivaa ajantasaista tietoa. Mitään yksinkertaista ratkaisua tähän ei ole, vaan asioita on seurattava omien kiinnostusten mukaisesti eri kanavista.

Konferenssikenttä jäsentyy vakiintuneisiin, tietyssä rytmissä toistuviin tapahtumiin ja kertaluonteisiin tapahtumiin. Vakiintuneiden ja toistuvien tapahtumien kohdalla oman työn suunnittelu on periaatteessa selkeää. Jatko-opiskelija huomaa, että Yhteiskuntatieteellisen ympäristötutkimuksen seuran (YHYS) kansainvälinen kollokvio pidetään taas ensi marraskuussa, ja päättää valmistella sinne paperin. Tieto kertaluonteisista tapahtumista on taas kaivettava esiin, ja tällöin on tietysti mahdollista, että itsellä ei sitten olekaan sopivaa kontribuutiota juuri kyseiseen tapahtumaan (kertaluonteisissa tapahtumissa on usein kohdennetumpi aihealue).

Toinen jäsenystapa on workshoppien ja konferenssien skaalaus pienimuotoisista, useimmiten kansallisista tapahtumista suuriin, jopa maailmanlaajuisiin konferensseihin. Monet kotimaiset tieteelliset seurat järjestävät vuosittain oman alansa yleiskonferenssin, joka jakautuu omiin temaattisiin työryhmiinsä (ks. alla tärkeimmät esimerkit). Työryhmiin lukeutuu usein ympäristöteema, siis esimerkiksi ympäristöpolitiikka tai ympäristösosiologia, temaattisine täsmennyksineen. Nämä työryhmät ovat erinomainen foorumi saada oma työpaperi esille ja tavata muita nuoria tutkijoita.

Pohjoismaisella ja eurooppalaisella tasolla tapahtumien koko kasvaa ja kieli vaihtuu (useimmiten) englanniksi. Onneksi myös tämän tyyppiset konferenssit jakaantuvat yleensä sangen kodikkaiksi työryhmiksi, joissa omalle paperille saa mukavasti esitys- ja keskustelu-aikaa. Maailmanlaajuiset konferenssit eivät välttämättä ole enää oman työn edistämiseksi yhtä hedelmällisiä – saattaa nimittäin olla, että maailmankonferenssin työryhmässä jokaiselle esitykselle annetaan aikaa vaivaiset kymmenen minuuttia. Tällöin keskustelun syttyminen on tietysti aika mahdotonta.

Ympäristöpoliittinen tutkimus kiinnittyy vaihtelevasti eri yhteiskuntatieteisiin. Kun tähän lisätään tiederajat haastavia teemataarkasteluja etsiskelevät tutkijayhteisöt (vaikkapa globalisaatiotutkimus), kirjo onkin jo melkoinen. Ennakkoluulottomuus on hyvästä: kokemus esimerkiksi ympäristösosiologiasta kertoo, että aiheet ja ihmiset menevät komeasti yli tieteenalarajojen. Ympäristöpolitiikan tutkija voi siis olettaa olevansa hyvin tervetullut erilaisiin tutkijapiireihin.

Miksi konferensseissa ja workshoppeissa kannattaa käydä?

Yksinkertaisesti: omien tutkimusideoiden ja -tulosten vieminen samasta aihepiiristä kiinnostuneiden kokoontumisiin on paras tapa edistää omaa tutkimusta, ja osallistuminen tieteellisiin tapahtumiin on mainiota jatkokoulutautumista. Konferensseihin osallistumalla pysyy jyvällä uudesta tutkimuksesta ja ajantasaisista keskusteluista. Konferensseissa tullaan tutuksi oman alan tutkijoiden kanssa, luodaan kollegaverkostoja ja tavataan myös alan varttuneempia harrastajia, jopa ns. guruja.

Konkreettiseksi asioiksi pilkottuna tämä tarkoittaa, että tieteellisissä kokoontumisissa saa omalle työlle kommentteja ja uusia ideoita, löytää samantapaisia asioita tutkivia tai samanlaista näkökulmaa käyttäviä kollegoja, pääsee mukaan tutkijoiden verkostoihin ja saa ehkä mahdollisuuden kirjoittaa konferenssien pohjalta tehtäviin julkaisuihin (vrt. luku 5). Ja todellakin, omaa puuhaa konkreettisesti myös se, että itselle tärkeän lähdeartikkelin kirjoittaja osoittautuu ihan eläväksi, parhaimmillaan jopa mukavaksi tyypiksi. Konferensseissa on usein myös hyödyllisiä oheistapahtumia, esimerkiksi kirjanmyyntipisteitä.

Eikä lopulta pidä unohtaa sosiaalista elämää ja muita maita – konferenssimatkat tuovat ansaittua vaihtelua omassa kopissa puurtamiseen. Konferenssipapereilla tietää myös opintoviikkoja jatko-opintoihin.

Mistä niitä löytää?

Miten sitten löydämme tietoja kiinnostavista tapahtumista? Ympäristöpoliittinen tutkimus ei ole institutionalisoitunut niin, että tapahtumien kalenterit olisivat vain muutaman otsikon alla. Ympäristöpolitiikan jatko-opiskelijoiden kiinnostus hajautuu jo lähtökohtaisesti moneen suuntaan, joten alla esiin tuleva ei kata kuin osan kiinnostavista mahdollisuuksista. Konferenssi- ja workshop-tietoja ei siis ole löydettävissä yhdestä tietolähteestä, vaan ns. sieltä ja täältä – eli tieteellisistä aikakauskirjoista, tieteellisten järjestöjen kotisivuilta ja tiedotejulkaisuista, sähköpostilistoilta ja tutkijakoulujen kotisivuilta.

Erinomainen luettelo humanistisista ja yhteiskuntatieteellisistä sähköpostilistoista löytyy osoitteesta <http://www.utu.fi/agricola/nyt/kotilist.html>. Erityisen hyödyllinen sähköpostilista on yhteiskuntatieteellisen ympäristötutkimuksen lista (vt-vmp@valt.helsinki.fi). Yt-ympäristötilaamiseksi on ohje Yhteiskuntatieteellisen ympäristötutkimuksen seuran kotisivulla (<http://www.yhys.net>) sekä Agricolassa.

Kansainväliseen ympäristöpolitiikan tutkimukseen liittyviä tapahtumia löytyy “vihreän politiikan” tutkijaverkoston tiedotteesta Green Politics Newsletter, osoitteessa: <http://www.essex.ac.uk/ecpr/standinggroups/green/newshome.htm>

[m.](#) Kiinnostavien konferenssi- ja tutkijakoulutustietojen ohessa sieltä löytyy mm. kirja-arvioita ja keskustelua ajankohtaisista aiheista.

Seuraavassa esitellään muutama vakiintunut suomalainen peruskonferenssi. Näiden tapahtumien ohjelmiin on viime vuosina tavannut kuulua yhteiskuntatieteellistä ympäristötutkimusta käsittelevä työryhmä tai -ryhmiä. Seurojen sivuilta kannattaa tarkistaa, edellyttääkö työryhmään osallistuminen seuran jäsenyyttä yms.

Vakiintuneisiin suomalaisiin tapahtumiin lukeutuu Yhteiskuntatieteellisen ympäristötutkimuksen seuran järjestämä kansainvälinen Syyskollokvio. Se pidetään yleensä kaksipäiväisenä marraskuussa, ja tarjolla on kansainvälisten ja kansallisten vieraiden yleisesitelmää sekä työryhmiä. Työryhmissä paperit esitetään yleensä englanniksi. YHYS:in sivuilla <http://www.yhys.net/> kerrotaan seuran ajankohtaisista tapahtumista.

Sosiologipäivät pidetään yleensä maaliskuussa. Niillä on viime vuosina kokoontunut aktiivinen ympäristösosiologian työryhmä, jossa esitelmää on pidetty suomeksi. Tietoja tulevasta löytyy sosiologian järjestön, Westermarck-seuran, kotisivulta <http://org.utu.fi/yhd/westermarck/suomi/>. Kulloistenkin päivien kutsu ja ohjelma julkaistaan myös Sosiologia-aikakauskirjassa.

Suomen Maantieteellinen Seura järjestää syksyisin, yleensä marraskuussa, Maantieteen päivät. Sosiologiapäivien tavoin Maantieteen päivät tarjoavat hyvien yleisesitelmien ohella ympäristöpolitiikolle kiinnostavia suomenkielisiä työryhmiä. Infoa kulloisistakin päivistä <http://www.helsinki.fi/ml/maant/geofi/> sekä Terra-aikakauskirjassa.

Politiikan tutkimuksen päivät on Valtiotieteellisen yhdistyksen edellisiä vastaava kansallinen tapahtuma. Yleensä tammikuussa pidettävät päivät noudattelevat edellisten kanssa samaa kaavaa: hyviä yleisesitelmää ja temaattisesti antoisia työryhmiä. Infoa osoitteessa <http://www.helsinki.fi/jari/vty/> ja Poliittikaikakauskirjassa.

Sosiaalipoliittinen yhdistys järjestää kaksipäiväisiä Sosiaalipoliittikan päiviä, yleensä lokakuussa. Yleisesitelmien lisäksi viime vuosina päivillä on pidetty mm. ympäristöpolitiikkaan liittyvä työryhmä. Lisätietoja osoitteessa <http://www.valt.helsinki.fi/yhpo/sospol-yhd/> ja Janus-aikakauskirjassa.

Alue- ja ympäristötutkimuksen seura järjestää kahden vuoden välein Alue- ja ympäristötutkimuksen päivät. Lisätietoja osoitteessa <http://www.helsinki.fi/ml/maant/AYS/>.

Pohjoismaista yhteiskuntatieteellistä ympäristötutkimusta on koottu kahden vuoden välein kokoontuvissa konferensseissa (Nordic Environmental Research Conferences; seuraava kesällä 2005). Noin 150 osallistujan tapahtumat tuntuvat yhdistävän onnistuneesti eri tieteenaloja ja näkökulmia, ja konferenssin jakaantumisen useisiin temaattisiin työryhmiin tekee siitä kiinnos-

tavan esiintymispaikan jatko-opiskelijoille. Tapahtuman taustalla ei ole varsinaista tieteellistä seuraa, vaan konferenssi organisoidaan kulloinkin pohjoismaisen verkoston toimesta. Tästä syystä konferenssilla ei ole myöskään yhtä informaatiopistettä, vaan konferenssi-ilmoitus jaetaan kulloinkin sähköpostilistojen yms. välityksellä.

Eurooppalaiset sosiologit kokoontuvat joka toinen vuosi konferenssiin, jonka järjestää European Sociological Association (ESA). Tämän järjestön alla toimii aktiivinen ympäristösosiologien verkosto, Environment & Society Network. Sen toiminnasta kerrotaan osoitteessa <http://www.sls.wau.nl/enp/esn/index.html>. Verkosto organisoii ympäristösosiologian työryhmän Eurooppalaisessa konferenssissa (seuraavan kerran kesällä 2005), ja verkosto järjestää myös jatko-opiskelijoiden kesäkouluja ja vaihtelevasti muitakin kiinnostavia tapahtumia.

Maailmanlaajuisesti ympäristösosiologit ovat järjestäytyneet nimikkeen Research Committee 24 (Environment and Society) alle. Tätä joukkoa on parasta kutsua jo järjestöksi, sillä sen toiminta on sangen institutionalisoitunutta – mutta vailla termin negatiivisia konnotaatioita. Päinvastoin, toiminta on luotettavan aktiivista. Järjestön kotisivu löytyy osoitteesta <http://www.ucm.es/info/isa/rc24.htm>. Neljä kertaa vuodessa ilmestyvä tiedotuslehti on luettavissa <http://www.sls.wageningen-ur.nl/enp/ISA-RC24/index.htm>. Tämä tiedotuslehti on mainio tulevien konferenssien infopaikka. Sosiologian maailmankonferenssi järjestetään joka neljäs vuosi (seuraavan kerran kesällä 2006), ja tämän konferenssin yhteydessä RC24 järjestää useita ympäristösosiologian temaattisia työryhmiä. RC24:n aktiivisuuteen kuuluu, että se järjestää käytännössä joka vuosi kaksi tai kolme temaattista ympäristösosiologian alan minikonferenssia, joista kerrotaan em. tiedotuslehdessä.

Sateenvarjoseminaarissa on todettu kiinnostaviksi monia muita infokanavia. Alla on listattu muutamia, mutta ne ovat vain raapaisu pintaa:

- TKK/Yhdyskuntasuunnittelun tutkimus- ja koulutuskeskus:
<http://www.hut.fi/Yksikot/YTK/>
- Aleksanteri-instituutti:
<http://www.helsinki.fi/aleksanteri/>
- Ympäristöhallinnon Kestävän kehityksen teemasivusto:
<http://www.ymparisto.fi/default.asp?contentid=9545&lan=fi>
- Pohjoismaainen Afrikka-intituutti:
<http://www.nai.uu.se/>
- Nordic International Studies Association (NISA):
<http://www.ps.au.dk/nisa/>

- Political Science Association:
<http://www.ipsa.ca/>
- Society for Conservation Biology:
<http://conbio.net/>

Miten niihin haetaan?

Konferensseihin pitää ilmoittautua etukäteen, isoihin paljonkin ennen, pieniin vain vähän ennen. Isojen konferenssien ensimmäinen vaihe, *call for papers* (CFP), saattaa aueta jo vuosi, puolitoista vuotta ennen varsinaista tapahtumaa. Oman paperin abstrakti, yleensä 200 - 300 sanan mittainen, pitää lähettää etukäteen. Abstrakti kannattaa kuitenkin laatia ajatuksella, sillä sen perusteella tulee hyväksyntä eli kutsu konferenssiin. Hyvällä konferenssilla on täsmälliset ohjeensa, jotka jo CFP kertoo. Näin muodostuu tarvittava etukäteiskuva mm. matkojen, majoituksen ja osallistumismaksun kustannuksista. Kansainvälinen suuri konferenssi jakaantuu jopa kymmeniin temaattisiin ryhmiin. Tällöin työryhmän koollekutsujien pitää antaa CFP:n yhteydessä sellaiset työryhmien teemakuvaukset, että oman ryhmän valinta on mahdollista.

Konferenssissa siis nautitaan yleisesitelmistä ja työryhmäistuntojen annista. Työryhmässä kukin osallistuja esittää paperinsa, joka tyypillisesti on artikkelin mittainen, siis eheä 10 - 20 sivun paperi. Joskus työryhmien järjestäjät vaativat, että paperit jaetaan sähköpostitse ryhmän osallistujille etukäteen, ja papereille saatetaan määrätä myös opponentit. Joskus taas esittäjät tuovat kopioita papereistaan mukanaan ja jakavat niitä vasta paikan päällä. Esitysaikaa konferensseissa ei koskaan saa niin paljon, että voisi lukea koko paperin. Omaan paperiin perustuva esitelmä kalvoineen yms. on täten tehtävä omana projektinaan. Käytössä oleva aika asettaa tiukat rajat, joten esitelmää todella kannattaa harjoitella etukäteen. Tyypillistä on, että esityksen aika loppuu kesken, mutta tavatonta on, että esityksen asia loppuu kesken.

Mistä jatko-opiskelija saa rahaa konferenssimatkoihin?

Konferenssimatkasta tulee monenlaisia kulunkeja: matka- ja majoituskulut, osallistumismaksut jne. Nämä kulut pitää laskea etukäteen, jotta sitten voi hakea tarjolla olevia matkarahoja. Paras tilanne on, jos työskennellään tutkijakoulussa tai tutkimusprojektissa, jolla on varoja konferenssimatkoihin. Tämä ei kuitenkaan ole mitenkään automaattista, joten edessä saattaa olla matka-apurahan anominen. Jatko-opiskelijoille on tarjolla apurahoja matkoihin jonkin verran. Näistä likeisimmät ovat oman laitoksen ja TaY:n Tukisäätiön apurahat.

Yhdyskuntatieteiden laitoksen matka-apurahaa voidaan myöntää tieteellisiin jatko-opintoihin liittyvien matkojen matka- ja majoituskuluihin tai osallistumismaksun maksamiseen. Vapaamuotoinen hakemus osoitetaan laitokselle. Hakuaika on ympäri vuoden.

(http://www.uta.fi/laitokset/yhtd/opetus/opintojen_tukeminen.shtml)

Tampereen yliopiston tukisäätiön matka-apurahat on tarkoitettu yliopistossa apurahan turvin työskenteleville jatko-opiskelijoille. Säätiön avustusta annetaan todellisiin matka- ja majoituskuluihin tai osallistumismaksun maksamiseen enintään 500 euroa/henkilö. Hakuaika on ympäri vuoden. Tukisäätiön hallitus käsittelee hakemuksia noin kerran kuukaudessa. (<http://www.uta.fi/tukisaatio/jatko-opiskelijat.html>.)

Laaja, koko maan kattava tutkimusrahoituksen tietokanta, jota voi käyttää Tampereen yliopiston koneilta, löytyy Turun yliopiston ylläpitämänä osoitteesta: <http://www.utu.fi/tutkimuspalvelut.html>.

Kansainväliset asiantuntijakongressit ja -konferenssit

Tutkimusaiheesta riippuen saattaa olla hyödyllistä osallistua myös muihin kuin tiukan tieteellisiin konferensseihin. Kansainvälisten ympäristösopimusten vuosittaiset tai joka toinen vuosi pidettävät osapuolikonferenssit ovat yksi tällainen areena, jossa tieteentekijät pääsevät suoraan vuorovaikutukseen päättäjien, virkamiesten, yritysmaailman edustajien ja kansalaisjärjestötoimijoiden kanssa. Esimerkiksi YK:n ilmastopöytäkirjan osapuolikonferenssit toimivat myös uusien kirjojen ja raporttien julkaisuareenana, ja niissä järjestetään tieteellisiä sivutapahtumia useista neuvotteluita koskettavista aiheista. Koska kyse on poliittisista konferensseista, joissa pääasiana ovat kuitenkin käynnissä olevat neuvottelut, myös sivutapahtumien painotus on usein tutkimuksen pohjalta annettavissa poliittikkasuosituksissa. Sivutapahtumissa järjestetään kuitenkin usein erittäin mielenkiintoisia paneelikeskusteluja, joissa pohditaan tutkimustulosten sovellettavuutta neuvotteluihin.

Poliittisten osapuolikonferenssien lisäksi järjestetään valmistelukonferensseja, jotka vastaavat enemmän tavantomaaisia tieteellisiä konferensseja. Harvakseltaan järjestetään myös kansainvälisiä asiantuntijakongresseja, joilla ei ole suoranaista poliittista mandaattia. Yksi oppaan kirjoittajista osallistui tällaiseen IUCN:n järjestämään kongressiin syyskuussa 2003 Durbanissa, Etelä-Afrikassa. Kyseinen World Parks Congress järjestetään kerran kymmenessä vuodessa, ja sinne voi osallistua vain kutsunsaantia kautta (aloittelevien tutkijoiden osallistumista auttaa se, että itseään saa ehdottaa kutsuttavien listalle, ja esimerkiksi nuoresta iästä saa lisäpisteitä). Ilmastokonferenssiin verrattuna WPC oli hyvin rento, sillä sieltä puuttui lobbaamisen kireys ja neuvotteluihin liittyvä ylenpalttinen kiire. Työryhmätyöskentelyyn oli varattu huomattavasti aikaa, ja täysistuntoja pidettiin vain kymmenpäiväisen kongressin alku- ja loppupuolella. Lisäksi ohjelmaan kuului mahdollisuus osallistua kahden päivän kenttäkursseille.

Kongressi antoi hyvän yleiskatsauksen luonnonpuistoja koskevan tutkimuksen ja niissä

toteuttavien käytäntöjen historiasta, nykytilasta ja tulevaisuuden tavoitteista. Osanottajajoukko oli hyvin heterogeeninen. Mukana oli tutkijoiden lisäksi käytännön luonnonsuojelutyötä tekeviä toimijoita puistonvartijoista ylempiin virkamiehiin, alkuperäiskansojen edustajista asianajajiin ja kansalaisjärjestötoimijoista kaivosyhtiöiden ja öljynjalostamoiden edustajiin. Niin ilmastokokousten osapuolikonferenssien kuin WPC:n kaltaisten asiantuntijakongressien pääanti onkin niiden tarjoamissa verkostoitumismahdollisuuksissa. Käytäväkeskusteluissa ja työryhmissä ehtii reilun viikon aikana tutustua moniin erilaisiin ihmisiin ja kuulla useita

eri näkökantoja käsiteltäviin asioihin. Kontakteista voi myöhemmin olla yllättävää hyötyä myös haastateltavien tai rahoituksen löytämisessä. Konferenssi- ja kongressituttavuudet poikivat usein myös tieteellistä yhteistyötä esimerkiksi yhteisartikkeleiden tai tulevien konferenssikutsujen muodossa. Lisäksi väitöskirjan jälkeistä työelämään siirtymistä ei ainakaan haittaa, että tutkijalla on kontakteja myös yliopistomaailman ulkopuolella.

7. Tutkimus työnä

Jatko-opiskelu eroaa aikaisemmista opinnoista siten, että tutkimuksen tekeminen alkaa olla enemmän tai vähemmän kokopäiväistä työtä. Useat jatko-opiskelijat käyvät toki yliopiston ulkopuolella muissa töissä, mutta moni löytää paikkansa yliopistolta. Tutkijan työ saattaa olla hyvinkin projektiluonteista erityisesti alkuvaiheessa, joten tutkija saa tottua pätkätyöläisen arkeen. Jatko-opiskelijan työuraan voi mahtua monenlaisia kausia; se koostuu usein projektitöistä, apurahakausista, lyhyistä opetustöistä, kenties työttömyyskausistakin.

Tämä tarkoittaa sitä, että erilaiset osaamisalueet kehittyvät, mutta samalla se merkitsee sitä, että jatko-opiskelija voi joutua tekemään töitä useamman vuoden lyhyissä pätkissä ja epävarmana tulevaisuuden näkymistä. Yliopiston muut hommat saattavat kuormittaa jatko-opiskelijan hetkellisesti niin, ettei varsinaista väitöskirjaa tule hetkeen vilkaistua. Toisaalta pitkäjännitteisen tutkimuksen tekemisessä myös lyhyet tauot ovat paikallaan. Omaan tutkimukseen voi löytää täysin uuden näkökulman, kun on kuukauden tai kaksi tehnyt muita hommia. Tutkijakouluun päästessä jatko-opiskelijan työura on selkeämpi. Yleensä tutkijakoulut kestävät neljä vuotta.

Palkkataso ei jatko-opiskelijalla ole kovin korkea, vaikkakin tämä hieman vaihtelee: esimerkiksi projektitutkijan palkka on yleensä korkeampi kuin tutkijakoululaisen. Projektiluonteisen työn vuoksi useat tutkijat kuuluvat johonkin ammattiliittoon tai työttömyyskassaan, jolloin työttömyysturva on korkeampi kuin peruspäivärahaa nauttivalla. Tämä kuitenkin koskee vain päätoimisessa palkkatyössä olevia, eli käytännössä tutkijakoululaisia ja projektitutkijoita. Yleensä ammattiliittojen työttömyysturvaa pääsee nauttimaan, kun on ollut 10 kuukautta töissä kahden vuoden sisällä. Apurahatutkijat eivät siis kuulu näiden ”saavutettujen etujen” piiriin. Kuitenkin oikeus ansiosidonnaiseen päivärahaan siirtyy mahdollisen apurahakauden yli. Siis jos jatko-opiskelija on vaikkapa ollut pari vuotta projektitutkijana ja maksanut ammattiliiton maksuja, ja siirtyy sen jälkeen vuodeksi apurahalle, on hän apurahakauden jälkeen oikeutettu ansiosidonnaiseen tukeen. Tosin hänen täytyy maksaa

apurahakauden aikana hyvin pientä, nimellistä apuraha-tutkija jäsenmaksua liitolle. Tutkijoita kuuluu muun muassa Tieteentekijöiden liittoon, Valtiotieteilijöiden liittoon tai Ympäristöasiantuntijoiden keskusliittoon.

Rahoituksen hankkiminen ja työllisyys ovat vakio-puheenaiheita tutkijoiden kesken. Onkin ironista, että näin ”immateriaalisen” alan edustajiksi he puhuvat yllättävän paljon rahasta.

Toisin sanoen tutkijan työ sisältää useita epävarmuus-tekijöitä kuten epämääräisenä näyttävä työssä tulevaisuuden, alhaisen palkkauksen ja epäsäännölliset työajat. Toisaalta kaikella tällä on myös kääntöpuolensa. Yliopisto työyhteisönä auttaa verkostoitumaan muiden tutkijoiden kanssa omassa ja muissa yliopistoissa. Työyhteisö koostuu toisista tutkijoista, opettajista ja professoreista, joiden kanssa voi jakaa tutkimuksen tekoon liittyvien kysymysten pohdinnan. Oman tietämyksen syventämistä voi harjoittaa esimerkiksi erilaisissa luku- ja opinto-piireissä, joissa kerääntyy yhdessä pohtimaan jotain tiettyä yhteistä teemaa tai vaikkapa pähkäilemään jotain käsittämättömältä tuntuvaa kirjaa. Ja kuten edellä todettiin, joustava työaika voi myös merkitä vapautta tiukoista työajoista. Tutkijan vapautta on tehdä töitään mihin vuorokauden aikaan tahansa ilman, että kukaan hengittää niskaan (paitsi ehkä ohjaaja). Toisaalta pelkän inspiraation iskemiseen ja sen odottelemiseen ei kannata luottaa liiaksi, vaan tutkijan oletetaan kantavan vastuunsa työn etenemisestä, vaikka kukaan ei asiaa konkreettisesti päivittäin valvoisikaan.

Edellä on käynyt jo ilmi, että jatko-opintoaika on tasapainoilua päämäärätietoisien väitöskirjan tekemisen ja muiden töiden välillä. ”Sivuprojektit” ovat kuitenkin loppujen lopuksi jatko-opiskelijasta itsestään kiinni. Tutkijakoululainen ja apurahatutkija ovat viime kädessä velvoitettuja edistämään vain omaa tutkimustaan, eikä heille automaattisesti kuulu muita velvollisuuksia. Projektitutkijan tilanne riippuu siitä, millaisessa projektissa hän sattuu olemaan. Oman oppimisen, työkokemuksen ja näkökulmien avartamisen kannalta kannattaa väi-

töskirjan tekemisen sivussa opettaa tai tehdä jotain muuta – mutta täytyy myös opetella sanomaan tiukasti ”Ei”. Tutkimusrahoitus ei riitä loputtomiin, ja väitöskirja pitää ehtiä saada joskus valmiiksi.

Tähän liittyykin yksi nykytutkijan yleinen dilemma: saadaksesi lisää rahoitusta sinun on saatava aikaan julkaisuja, mutta mitä enemmän teet muuta kuin varsinaista tutkimusta, sitä pidemmälle väikkärin valmistuminen venyy. Sillä vaikka opetustyö ja julkaisujen kirjoittaminen tukevat parhaimmillaan väitöskirjatyötä, koskaan ne eivät tee sitä täydellisesti. Ne vievät aina jonkin verran omaa aikaansa.

Itse tutkimustyön tekeminen saattaa joidenkin mielestä vaikuttaa turhan hitaasti etenevältä prosessilta. Erilaiset sivuprojektit vievät aikaa, ja palautteen saaminen omaan työhön voi olla kiven takana. Palautteen hakeminen lähiympäristöstä työn ohjaajalta, toisilta jatko-opiskelijoilta tai erilaisista kansallisista ja kansainvälisistä seminaareista on kuitenkin yksi hedelmällisimmistä tavoista saada omaa työtään eteenpäin. Väitöskirjan tekeminen etenee jaksoittain, ja keskusteltavaksi tuodaankin usein väitöskirjasta yksi osio, luku tai keskeinen aihe. Väitöskirja valmistuu siten pienissä osioissa, ja hitaasti eteneminen tarkoittaa myös mahdollisuutta edetä harkitusti ja tehdä työ hyvin. Kannattaa muistaa, että palaute/kritiikki on yleensä osuvaa ja aiheellista, sen tarkoituksena ei ole tutkimuksen etenemisen hankaloittaminen. Toisinaan kärkevä kritiikki kuitenkin kannattaa sivuuttaa nopeasti, sillä yliopistomaailmassa törmää välillä hyvinkin rajoittuneisiin käsityksiin, jotka saattavat koskea tutkimuksen tekemistä yleensä, teoreettista viitekehystä, aineistoa, analyysia, ja oikeastaan mitä tahansa tutkimuksen teon osa-aluetta. (Vrt. luku 5 ja julkaisujen saama kritiikki.)

Väitöskirjan mittaisessa tutkimusprojektissa käy harvoin siten, että työn alkuvaiheessa esitetyt lähtökohdat

(aihe, lähestymistapa, keskeiset kysymykset, teoria, metodit) pysyisivät samanlaisina koko tutkimuksen ajan. Tutkijan on osattava työssään pohtia useita vaihtoehtoja ja olla valmis tekemään suuriakin muutoksia tutkimukseensa matkan varrella. Tutkimuksen teossa on hyvä varautua myös siihen, että tutkijan on usein vaikeaa täysin unohtaa työnsä työajan päättymisen jälkeen, eli tutkimustaan ei pääse kokonaan ”pakoon” vapaa-ajalakaan. Monet omaa tutkimusta koskevat ideat tulevat päähän jossain ihan muualla kuin tietokoneen äärellä.

Tutkijan identiteetti: itsenäinen vai yksinäinen?

Toisinaan yliopistolla ja sen ulkopuolellakin törmää ihmisiin, jotka toteavat olevansa tutkijan työhön sopimattomia, koska se on niin ”yksinäistä puurtamista.” On totta, että tutkijan työ ei sovi kaikille, toisaalta esimerkiksi palveluammattit eivät sovi kaikille. Oma työhuone, työrauha ja itsenäinen työskentelytahti takaavat mahdollisuuden keskittyä kokonaisvaltaisesti tutkimuksen tekemiseen. Toisin sanoen on eri asia kokea itsensä tutkijan ammatissa itsenäiseksi kuin yksinäiseksi. Jos tutkimuksen tekemisestä ja kysymysten esittämisestä nauttii, silloin tulee myös hyväksyä työhön toisinaan liittyvä epämääräisyyden tai ajelehtimisen tunne.

Huomionarvoista on myös se, että yhteiskuntakriittiseen keskusteluun osallistuminen julkisuudessa on yliopistolla työtä tekeväälle helpompaa kuin monessa muussa instituutiossa työskentelevälle. Omia yhteiskunnallisesti kenties radikaaleja mielipiteitä tai kantojaan ei tarvitse välittömästi lähteä laimentamaan työpaikan menettämisen pelossa. Tampereen yliopiston leivissä on esimerkiksi työskennellyt muutamiakin tutkijoita, jotka ovat vapaaajallaan toimineet ympäristövallankumouksellisen lehden, Muutoksen kevään päätoimitustiimissä.

Aktivistina yliopistolla

Aloin itse opiskella ympäristöpolitiikkaa sivuaineena samoihin aikoihin, kun Muutoksen kevät – lehden (ilmestyi vuosina 1996 – 2003) ensimmäiset numerot ilmestyivät ja olin alkanut toimia aktiivisesti ympäristö- ja eläinoikeustoiminnassa. Seuraavat vuodet kuluivatkin tasapainoillessa poliittisen toiminnan ja opiskelun välillä. Päädyin myös selvittämään, puolustamaan ja propagoimaan eri liikkeiden toimintaa julkisuudessa vähän väliä, joten opiskelijatoverit ja tulevat työtoverit oppivat tuntemaan tämän ”puolen” elämästäni. Siirryin jatko-opiskelijaksi vuonna 2000. Pääaineeni on filosofia, mutta vuosien varrella olen opettanut ympäristöpolitiikassa sekä osallistunut aktiivisesti laitoksen erilaisiin projekteihin. Kai minä en ole oppinut sitä niin tärkeää ei-sanaa... Olen jatkanut yhteiskunnallista toimintaa myös tutkijantyöni ohella – osaksi myös yliopistotoimintaan limittyneenä, sillä erilaiset vapaamuotoisemmat luentotilaisuudet esim. TAMY:n Ympäristöpäivillä antavat tilaisuuden suorasukaisempaan ilmaisuun.

Akateemisen tutkimuksen ja aktivismin yhdistämiseen voi liittyä ongelmia. Tutkijapuolella saattaa kohdata epäilystä oman tieteellisyyden ja objektiivisuuden puutteesta. Aktivistipiireissä saattaa taas elää epäluulo teoreettisia pohdintoja kohtaan – tai sitten yliopiston nähdään olevan liaksi esimerkiksi taloudellisen tai vakiintuneen hallinnollisen ajattelutavan läpätunkema. Molemmassa näkökannoissa voi olla hippunen totuutta, mutta myytit toisaalta Tiedekoneesta ja Norsunluutornista, toisaalta Tieteellisestä puhtaudesta ja etäisyydestä, ovat yhtä problemaattisia näkökantoja. Tieteellinen tutkimus ei ole koskaan täysin yhteiskunnallisesti neutraalia, mutta toisaalta politiikan sanelema tiede on huonoa tiedettä.

Omat kokemukseni ovat kuitenkin olleet hyviä. Itse asiassa aktivistitaustasta on ollut minulle hyötyä. Sitä kautta olen löytänyt uusia yhteistyökumppaneita, kun tutkimuksen kohteena oleva aktivisti on muuntunut tutkimusprojektin ulkopuoliseksi konsultiksi, yhteiskunnallista liikettä edustavaksi konferenssivieraaksi ja lopulta tutkijakollegaksi. Negatiiviset kommentit ovat jääneet ystävällismielisen hevosenleikin tasolle koskien porkkanapihvin tietoisuutta tai kiireisten aktivistikaverusten kohellusta: ”Jaahas, pojat taitavat olla taas Pitkällä marssilla?”

Yliopisto ei sanele oman toiminnan sisältöä eikä rajoita yhteiskunnallisten mielipiteiden ilmaisua, jos ei anna sen tehdä niin. Kuka tietää, ehkä tuomalla esiin poliittisia näkemyksiä voi menettää joitain mahdollisuuksia – hyvä puoli on se, että et saa todennäköisesti koskaan tietää sitä. Tutkijayhteisöissä ei kuitenkaan kannata esittää mielipiteitään ”julistaen”, siis varmana niiden totuudesta, sillä retorisesti voimakkaat tai iskevät poliittiset kiteytykset ovat kuitenkin aina tiivistelmiä ja osatotuuksia. Aukot argumentoinnissasi huomataan kyllä. Uskon, että radikaalitkin mielipiteet voi esittää niin, että ei tee itsestään naiivia kuvia.

Mutta miten painokkaat poliittiset ja moraaliset näkemykset sopivat yhteen tieteellisen työn kanssa? Voiko tutkimus itsessään olla osa yhteiskunnallista toimintaa, vai onko se erotettava omaan sfääriinsä? Uskon, että parhaimmillaan tiede ei ole vain jonkin kiinnostavan ilmiön tutkimista, vaan se voi olla myös siihen vaikuttamista. Artikkelini tai luento voi olla itsessään yhteiskunnallinen teko, sitä ei siis tarvitse pukea ”puhtaan objektiivisuuden” kaapuun. Rajanvetojen tekemisen oppii kuitenkin vain kokeilemalla.

Tieteellistä tutkimusta voi siis tehdä, vaikka omaisi vahvojakin yhteiskunnallisia näkemyksiä. Tutkimusta ei kuitenkaan yksinkertaisesti saa nähdä vain ”välineenä”, jolla omat mielipiteet saa työnnettyä uusille areenoille. Puhtaan välineellinen suhde tutkimukseen on huonon tutkijan ja aktivistin merkki. Täytyy olla myös valmis siihen, että tutkimustyöhön liittyvä kriittinen pohdinta muuttaa omia yhteiskunnallisia näkemyksiä. Oma ”poliittinen maailmankuva” syvenee, ja jo vuosia tärkeinä pitämiään ilmiöitä alkaa ymmärtää paremmin.

Toisaalta aktivistikokemuksesta voi olla hyötyä oman tutkijanäkökulman laajentumisessa: ympäristöaktivistilla on todennäköisesti laajempi käsitys ympäristökysymyksen moninaisuudesta ja esimerkeistä, jotka rikkovat vakiintuneita malleja. Minä olen nauttinut suuresti teoreettisen ajattelun ja käytännön aktivismin välisestä vuoropuhelusta – oli hieno kokemus nähdä, miten tutkijan ja Muutoksen kevään toimittajan tekstit alkoivat tukea toisiaan.

Vetäytyminen tutkijankammioon ja tiedeyhteisön turvalliseen syliin on toki aina riski. Läheiseni ovat saaneet kärsiä useistakin identiteettikriiseistäni. Tutkimus ei koskaan korvaa täysin aktiivista yhteiskunnallista toimintaa. Rahoituksesta huolehtimisesta ja CV:n kartuttamisesta voi siitäkin tulla helposti itsetarkoitus. On helppo rationalisoida itselleen, miksi esimerkiksi luontokäsitysten kantaman poliittisen perinnön tutkiminen on viime kädessä myös poliittisesti relevanttia (se on, mutta aika monen mutkan kautta), ja syventyä yhä tiiviimmin esoteeriseen aatehistorialliseen tutkimukseen. Tällöin yhteiskunnallisesti aktiiviset ystävät ovat kullannarvoisia. Ystävällinen kritiikki on hyvä potku persuksiin.

Ville Lähde, tutkija ja Muutoksen kevät-lehden ent. päätoimittaja

8.Väitöskirjan teosta

Artikkeliväitöskirja vai monografia?

Kuten tiedekuntamme jatkokoulutusopas (http://www.uta.fi/tiedekunnat/kaha/Jatkokouluopas03_04.pdf) täsmällisemmin kertoo, väitöskirja voi olla muodoltaan “julkaisu”, joka kotoisammin tunnetaan monografiana ja kokonaistutkimuksena, tai “useita yhtenäiseen aihepiiriin kuuluvia tieteellisiä julkaisuja sekä niihin liittyvä yhteenvedo”. Jälkimmäistä kutsutaan artikkeli- tai nippuväitöskirjaksi.

Monografia on yhteiskuntatieteissä vielä tavanomaisempi väitöskirjan muoto, mutta nipputyöt yleistyvät. Tämä on eittämättä seurausta viimeaikaisista tutkijakoulutuksen muutoksista. Ensimmäinen TaY:n ympäristöpolitiikan artikkeliväitöskirja oli Helena Valven “Social learning potentials provided by EU rural development programmes - a comparative study on three institutionalisation processes” (2003). Lähtökohtaisesti näitä kahta väitöskirjan muotoa ei voida asettaa paremmuusjärjestykseen. Muodon valinta on siis tekijän valinta. Minkälaisia näkökohtia monografian ja nipputyön erot väitöskirjan prosessille tarjoavat?

Monografia on tyypillisesti 6-10 lukuun jakautuva noin 200-sivuinen ehjä kirja, nipputyö taas 3-5 artikkelista sekä niiden yhteenvedosta syntyvä kokoelma. Nipputyön artikkelien pitää olla julkaistuja (vähimmäisvaade: enemmistön niistä pitää olla julkaistaviksi hyväksytyjä), mutta kielivaade joustaa esimerkiksi niin, että kokoelmassa voi olla keskenään erikielisiä artikkeleita.

Nipputyön yhteenvedoartikkeli on kirjaimellisesti väitöskirjan yhteenvedo, ei siis esimerkiksi vain artikkelikokoelman johdanto. Yhteenvedo tarkoittaa, että koko tutkimus esitellään siten, että yhteenvedon teoria- ja käsittekeskusteluiden suhde muihin artikkeleihin on eheä. Näin yhteenvedossa tuodaan esiin tutkimuksen tavoitteet ja tutkimusasetelma, siis tutkimusongelmat ja -tehtävät, keskeiset käsitteet, menetelmät, aineistot ja keskeiset

tulokset. Pitäisi myös esitellä yksittäiset artikkelit ja koostaa niiden tulokset kokonaisuudeksi. Periaatteessa yhteenvedoartikkeli siis jäsenyy muotoon: Johdanto – n lukua – Johtopäätökset tai Diskussio. Sen tyypillinen mitta on 20-40 sivun välillä.

Artikkeliväikkäriin eittämätön etu on, että jokainen julkaistu artikkeli on jo tutkijan itsenäinen osatuotos, joka kartuttaa julkaisuluetteloita. Artikkeleiden kautta koko väitöskirjan kysymyksenasettelu voi osittua mukavasti. Tämä voi olla hyvä prosessin jäntevyyden ja etenemisen kannalta – artikkelin julkaisun myötä on siis tullut saatua jotakin valmiiksi.

Toisaalta kunkin yksittäisen artikkelin loppuun saattaminen on vaativa prosessi. Tavoitteena on pienimuotoinen tutkimusraportti, joka seisoo omillaan. Jokaisessa jutussa on siis oma, tilan puitteissa kattava kuvaus käsitteistä, menetelmistä ja aineistosta sekä artikkelin kirjoittamisen oikeuttavat tulokset. Kuten edellä nähtiin, on julkaisuprosessi usein pitkä ja vaativa.

Erityisesti yhtenäiset ja laajat kvalitatiiviset aineistot voivat joskus tuntua hankalilta suhteessa artikkelimuotoiseen julkaisemiseen – miten esittää taidokkaasti ja kiinnostavasti aina uusi, artikkelin kokoinen kysymys samalle aineistolle? Toisaalta monenlaisten aineistojen tutkimuksissa nippu on luonteva raporttimuoto. Vaikka artikkelikokoelman kokonaisuus on harvoin samalla tavoin kiinteä kuin monografiassa, pitää myös nipputyötä tehtäessä ottaa huomioon kokonaisuuden rakentaminen ja juonen kantavuus. Artikkelikokonaisuuteen sisältyy vääjäämättä jonkin verran päällekkäisyyttä ja toistoa, mutta tämä on hyväksyttävää. Yksittäiset artikkelit voivat olla myös ryhmätyön tulosta, ja kimppa-artikkelien osalta väitöskirjan tekijän on hyvä valmistautua osoittamaan oma panoksensa artikkelin kokonaisuudesta.

” Omalla kohdallani artikkelikokoelma oli varsin luonteva valinta, jonka saneli tutkimusasetelmani luonne: päätin tehdä useita pienempiä tapaustutkimuksia. Koska tapaustutkimukseni eivät ole loogisesti rinnasteisia, ajattelin, että olisi helpompi käsitellä niitä itsenäisinä artikkeleina kuin sovitella ne monografian tasa-arvoisiksi luvuiksi. Artikkelit antavat (kenties) enemmän liikkumavaraa myös tarkastelunäkökulman vaihtelemiseen. Toisaalta päätin jo alussa, että teen tapaustutkimukset yhden kerrallaan enkä siis kaikkia yhtäaikaan, joten artikkelin kirjoittaminen kunkin tapaustutkimuksen lopuksi tuntui mukavalta ajatukselta saada yksi pienempi tutkimus kerrallaan ”valmiiksi”. Lisäksi olen perfektionisti, mutta laiska; se, ettei artikkeleihin niiden julkaisemisen jälkeen enää tarvitse (eikä saa) palata, estää minua hiomasta artikkeleitani väitöskirjan viimeistelyvaiheessa vuosikausia.

”

Nina Häyrynen

Artikkelikokoelmaan verrattuna monografiamuoto sallii tutkimuksen rakenteelle enemmän pelivaraa: monografiassa voi esimerkiksi käydä laavammin keskustelua tutkimusmenetelmistä. Erityisesti laajojen empiiristen aineistojen työstäminen tuntuu monografiassa helpommalta. Tästä konkreettinen esimerkki on haastatteluaineistojen sitaattien käyttö. Artikkelimitta tuntuu joskus kovin ahtaalta aineistopalojen esittelylle. Ylipäänsä monografiamuodossa voi esittää laajempia ja yhtenäisempiä väittämiä – ”elämää suurempaa väikkäriä” ei kuitenkaan kannata lähteä tekemään.

Välietappeja kaipaavalle monografian kirjoittaminen saattaa ajoittain tuntua hahmottomalta. Varsinkin homman alkutaipaleella ajatus kokonaisesta kirjasta tuntuu möhkäläiseltä. Ja tottahan on, että kirja on vasta sitten valmis, kun se tulee painosta. Mutta on kannatettavaa kirjoittaa myös monografiaprosessin aikana siihen liittyvä artikkeli tai pari jo kirjoitus- ja argumentaatiotaidon oppimisen sekä ammattillisen edistymisen takia (ja varmuuden vuoksi, mitään tuloksien ”uutuuteen” yms. liittyvää formaalia estettä tälle ei ole).

Artikkeli- ja monografiaväitöskirja ovat tasaveroisia suorituksia, mutta niillä on myös tasaveroiset vaatimukset. Artikkeliväitöskirjan ei ole tarkoitus olla, eikä se ole, helpompi.

Lisensiaatintutkimus väitöskirjan välietappina

Lisensiaatintutkimus, kotoisasti lisuri, on väitösprojektin hyvä välietappi. Tämän ohella sillä on myös itsenäinen rooli, sillä tuohan se jatko-opintoineen myös lisensiaatintutkimuksen. Vaikka lisurin status tohtori-

koulutuksessa on laskussa – vielä 1990-luvun alussa lisurin tekeminen oli yhteiskuntatieteissä ennemminkin sääntö kuin poikkeus – on se edelleen harkinnanarvoinen välietappi. Monografialisurin tavanomainen laajuus on noin 100-130 sivua, ja muutenkin lisensiaatintutkimuksen vaatimukset ovat armollisemmat kuin väitöskirjassa. Työn viimeistelemistä keventää, että sitä ei tarvitse painattaa, vaan se laitetaan gradun tavoin kansiin. Ja kuten väitöskirja, lisensiaatintutkimus voi olla myös artikkelityö.

Lisensiaatintutkimuksen tekemistä puoltaa ensinnäkin, että tutkimuksen tarkastaminen tuo oivaa palautetta omasta työstä. Lisuri tarkastetaan vähän väitöskirjan tavoin julkisessa seminaarissa, jossa tarkastajina toimii kaksi laitoksen ulkopuolista alan tuntijaa. Omasta työstä käytävä julkinen arviointikeskustelu ja kirjalliset lausunnot, jotka tarkastajat työstä tiedekunnalle antavat, tuovat hyvää pönttä työn jatkolle.

Tämän ohella välikatsaus on paikallaan esimerkiksi silloin, jos oman tutkimustyön rahoitusnäkyminen on kovin lyhyt. On varmasti tukevampaa laatia seuraavaa rahoitushakemusta valmistuneen jatkotutkimuksen perustalta. Lisuri voi myös ilahduttaa monografiaväikkärin laatijan mieltä, jos on vahva tunne, että pitäisi välillä saada jotain valmista pois käsistä. Varsinaisia haittapuolia lisensiaatintutkimuksesta on vaikeaa löytää. Sehän ei esimerkiksi mitenkään rajaa samojen aineiston ja tekstien käyttämistä väitöskirjassa. Mutta jos väitöskirjatyö vaikuttaa etenevän tukevasti, lisensiaatintutkimus saattaa silloin olla vain turha ja aikaa vievä vaihe.

9. Tuoreiden tohtoreiden mietteitä

Pyysimme kolmea tuoretta tohtoria pohtimaan jatko-opintojaan. Kukin pohdinta tarjoaa yhden näkökulman väitöskirjan tekemiseen. Helena Valve kirjoitti itsenäisen artikkeliväitöskirjan, Markus Laine ja Lasse Peltonen kirjoittivat monografiaväitöskirjan yhteistyönä ja väittelivät yhdessä.

Pasaatituulien vietävänä: Markus Laine

markus.r.laine@uta.fi
(väitteli 9. 5. 2003)

Kirjoitan tätä vuoden alussa 2004. Valmistuin tohtoriksi kesäkuussa 2003. Katsoessani taaksepäin aika näyttää kuluneen mahdolloman nopeasti. Olen viettänyt yliopistossa kolmanneksen elämästäni. Jatko-opiskeluaikoihini mahtuu enemmän tapahtumia kuin koko tässä opuksessa riittää tilaa. Keskitynkin kahteen lukijan kannalta hyödylliseen kysymykseen: 1) mikä jatko-opinnoissani oli onnistunutta ja 2) mitä olisin voinut tehdä

toisin. Nämä ovat henkilökohtaisia kokemuksia, mutta uskon, että niissä on jotain yleistäkin.

Väitöskirjan tekeminen on tutkimusretki. Kun lähtee liikkeelle, ei voi tarkalleen tietää, millaisia olioita kohtaa reitin varrella. Purjehduskilpailut maailman ympäri ratkaistaan pitkällä osuuksilla Atlantilla, eteläisillä valtamerillä tai Tyyneellä valtamerellä. Erot syntyvät, kun joku päätyy (usein sattumalta) sopiviin tuuliin tai joutuu suotuisan merivirran vietäväksi oikealla hetkellä. Seuraavat kohdat muistuttavat merivirtoja tai pasaatituulia. Olisi älyllisesti epärehellistä lukea ”onnistumisissa” olevia seikkoja omiksi ansioikseni, mutta ne ovat asioita, joista olen jälkikäteen huomannut olleen hyötyä tai haittaa väikkiksen teossa. Niinpä ne ovat tietämyksen laaduista viheliäisintä: jälkiviisautta.

Onnistumiset

Tapausvetoisuus antoi ryhtiä tutkimukselle

Opintojeni alkuvaiheessa olin syvästi viehtynyt erilaisiin teoreettisiin ideoihin. Ajattelin ”elämäni teoriassa” kauhulla väitöskirjaa tehdessäni. Olin tuolloin helpottunut siitä, että tarkasteluni kohteena oli muutamia reaali maailman tapauksia, joiden avulla pystyin testaamaan erilaisten teoreettisten näkökulmien toimivuutta. Kiinnostavien näkökulmien ja empirian yhdistäminen oli vaativaa, mutta kiintoisaa puuhaa. Erityisesti laajan empiirisen aineiston käsittelyssä käsitteellisten aparaattien rajoitukset ja mahdollisuuksia tulee testattua urakalla.

Pystyin yhdistämään eri asioita (tutkimus, opetus, kansalaistoiminta)

Tutkimustyön vahvuus ja ansa ovat vapaat työajat. Jälkikäteen voi väittää, että vapaus vaatisi jopa parempaa ajankäytön suunnittelua kuin fiksattu työaika. Toisaalta kellokortittomuus mahdollistaa erilaisten asioiden joustavan yhdistämisen. Parhaimmassa tapauksessa eri asiat tukevat toisiaan. Väitän, että tutkimustyöni pääsääntöisesti hyötyi pitämistäni kursseista. Ideoiden esittely ja opiskelijoiden antama palaute tolkkullisti väitöskirjan sisältöä. Kansalaistoiminta taas auttoi näkemään Tampere-läisen hallintatavan kummallisuuksia, jotka riemastukseksemme toistuivat myös väitöskirjamme historiallisessa aineistossa.

Ohjaus ja kannustava ilmapiiri

Ohjauksella on kaksi tärkeää tehtävää: 1) asettaa mielekkäitä rajoja eli kertoa, mikä onnistuu, ja ampua (pehmeästi) alas ideat, jotka ovat tuhoon tuomittuja sekä 2) edesauttaa kannustavan ilmapiirin syntymisessä. Vaikutelma siitä, että työ etenee, on tärkeä sekä työn tekijälle että ohjaajalle. Ympäristöpolitiikassa (verrattuna muutamien toisissa tieteissä) piehtarovien kavereideni kokemuksiin) hyvää olivat jatkuvat tapaamiset sateenvarjoseminaareissa. Vaikka omaa työtä käsiteltiin kerran lukukaudessa, muiden töistä käydyt keskustelut antoivat vinkkejä myös oman työn eteenpäin viemiseen. Meitä auttoi myös se, että henkilökohtainen ohjaus oli kiinnostunutta ja paneutunutta. Työtä oli hyvä tehdä, kun tiesi, että palautetta tulee ja se on perusteltua.

Yhteistyö

Toimi kohdallamme. Aiheesta on ilmestynyt pieni kirjoituksemme otsikolla ”Mistä tunnet sä ystävän? (Anna gradun se selvittää...)” teoksessa Kinnunen & Löytty (toim.): ”Iso gee - Gradua ei jätetä!” (Vastapaino, Tampere, 1999). Vaikka ei tekisikään väitöskirjaa yhdessä, on hyvä hankkia sparrauskaveri: luotettava ja näkemyseltään terävä vertaiskommentoiija, joka kenties itsekin tekee väitöskirjaa. Ihminen, jolle voi luettaa omia tekstejään ja jonka tekstejä itse kommentoi. Tästä on arvaamatonta hyötyä väitöskirjataipaleella.

Vuosi ulkomailla antoi perspektiiviä

Vierailu ulkomailla antoi perspektiiviä toisenlaiseen akateemiseen kulttuuriin ja sen työtapoihin. Akateemisten käytäntöjen erot olivat paikoin opettavaisia, toisinaan riemastuttavia, joskus taas yksinkertaisesti käsittämättömiä. Vuosi antoi uusia välineitä oman tutkimuksen tekemiselle. Myös toiseen kulttuuriin tutustuminen oli erittäin antoisaa. Luulen, että tulevaisuudessa Englannissa vietetty vuosi piirtyy selvemmin esiin kuin Suomessa tahkotut vuosikymmenet.

Toisin tehdä jos voisin...

Tarkempi rajaus ja paneutuminen yhteen osakokonaisuuteen kerrallaan

Väitöskirjan tekooni sisältyi jonkin verran hökälehtimistä, aiheesta toiseen pomppimista. Jälkikäteen ajatellen olisi ollut parempi ottaa palanen kerrallaan ja käydä se kokonaan läpi. Tämä koskee niin teoreettisia näkökulmia kuin aiheesta tehtyä aikaisempaa tutkimusta ja tutkimusaineistoa. Pomppimista aiheiden välillä voi luonnollisesti tehdä, mutta se kannattaa tehdä koordinoitusti.

Parempi aikataulut: selkeämmät välitavoitteet

Parempi aikataulu, vaikka vain suuntaa-antava, olisi luultavasti pitänyt työn (ainakin viimeistelyvaiheessa) paremmin hallussa. Aikataulua laadittaessa on siihen syytä pistää myös välitavoitteita. Neljän tai viiden vuoden kakku yhdeltä istumalta valmiiksi on liian pitkä melkein kenelle tahansa. Työn voisi jaksottaa vaikka seuraavasti: aihepiiriin tutustuminen, kontekstin pohdinta, ongelman rajaaminen, aineiston kerääminen, aineiston käsittely, lisäaineiston hankinta ja käsittely, laajemmat johtopäätökset eli ”mitä tästä kaikesta voimme päätellä?” ja viimeistely. Erityisesti viimeiselle kohdalle ei voi varata liikaa aikaa.

Erilaisista aikatauluista huolimatta tutkimus etenee erilaisina (hermeneuttisina) kehinä, ja vastaukset ovat harvoin odotetun kaltaisia. Suunnitelmista siis livetään aina, mutta suunnitelmat antavat toimille kuitenkin tietyn suunnan, kunnes ne tarkistetaan toisiksi. Eräs projektien hallintaan erikoistunut kouluttaja totesi kerran: ”yksikään hankkeista ei ole epäonnistunut sen takia, että ei ole noudatettu alkuperäistä suunnitelmaa.” Sama pätee väitöskirjatyöhön.

Parempi kontaktien ylläpito ulkomaisiin kollegoihin

Suhteet, jotka on ilolla hankittu, vaativat vaalimista etäisyyksien päästä. Kannattaa yrittää pitää ainakin tärkeimpiä kontakteja yllä, jos se on suinkin mahdollista. Olen itse onnistunut tässä huonosti. Toimin suomalaisittain: otan yhteyttä, kun on asiaa, ja jatkuvien tapaamisten puuttuessa asiaa on luonnollisesti yhä harvemmin.

Vaihda levyä - muuta reittiä: Helena Valve
helena.valve@ymparisto.fi
(väitteli 14. 3. 2003)

Markus kuvaa väitöskirjan tekoa purjehduksena – matkana tuntemattomaan. Vertaus on minusta onnistunut. Itse joudun matkallani kääntymään usein takaisin ja miettimään reittiä uudelleen. En kuitenkaan missään vaiheessa joutunut heittämään kaikkea jo tekemääni romukoppaan.

Koko tutkimusprosessin ajan olin töissä Suomen ympäristökeskuksessa. Työnantajani toivomus oli, että selvittäisin väitöskirjassani ns. rakennerahastojen ympäristövaikutusten rakentumista. Rakennerahasto-ohjelmien ympäristövaikutusten arviointi oli osoittautunut ongelmalliseksi, ja työni odotettiin tuottavan tuloksia, joita voitaisiin hyödyntää arviointimenettelyjen ohjeistuksessa.

Alun perin pidin tutkimusteemaani tärkeänä. Rakennerahastoissa pyörii paljon rahaa, mutta missä ja miten tämä pyörintä tapahtuu? Hallinnossa rakennerahastoista puhuttiin paljon, mutta abstraktisti ja byrokraattisesti. Asiakirjojen tavaamisen jälkeen aloin ymmärtää, miksi. Mieleeni hiipi epäily: ehkä tutkimuskohteessani ja samalla karttuvassa empiirisessä aineistossa ei ollutkaan mitään mielenkiintoista, ei edes pientä hajua elävästä elämästä.

Olin valtavan helpottunut, kun vihdoinkin löysin haastateluaineistostani jotain vähän jännittävää. Ympäristökysymysten rakentumisen yleisluonteinen tarkastelu saattoi minut alkuun, mutta ei kovin pitkälle. Etsiessäni mielekästä kysymyksenasettelua ja purevia analyysivälineitä ajauduinkin useasti karille. Olin pakotettu miettimään kaiken uudestaan. Homma tuntui todellakin takaisinpaluulta, sillä jouduin heittämään paljon paperia menemään ja, kuten silloin vaikutti, tuhoamaan monen päivän työn. Kauempaa katsoen voi näille harhailuille antaa ylevämmän tulkinnan: turhautumiseni olivat osa itseään korjaavaa oppimisprosessia. Saattaa kuitenkin olla, että ihmiselle, joka on juuri tajunnut olevansa väärillä jäljillä, ei kannata juuri mainita toinen toisiaan seuraavista oppimissykleistä. Sen verran saattaa kypsyttää, ettei moinen viisastelu – vaikka totta onkin – kauheasti auta.

Päädyin tutkimaan osallisuuden rakentumista eli sitä, millaisia "pelikenttiä" rakennerahasto-ohjelmat avasivat – ja kenelle. Seminaarit, joissa sain kriittistä palautetta, olivat ratkaisevan tärkeitä työni etenemiselle. Hyvä, etten jäänyt turvallisen tuntuiseen työhuoneeseeni lymyilemään. Erityisen tärkeitä olivat saamani lukuvinkit. Lukeminen oli myös selkeä tapa edetä ja hyvä tapa taas rauhoittua. Vielä kun tiesin, että opiskelen jotain sellaista, josta todennäköisesti voi olla iloa juuri meneillään olevalle työlle.

Kun työni alussa kartoitin tutkimusaiheeni kannalta oleellista kirjallisuutta, huomasin, että Newcastle'n yliopistossa Englannissa tehtiin mielenkiintoista alan tutkimusta. Otin yhteyttä laitokselle ja kysyin, saisinko tulla juttelemaan työstäni. Ensin minut toivotettiin tervetulleeksi vaivaantuneena ja silkasta kohteliaisuudesta, mutta toisella ja kolmannella vierailulla minua odotti jo joukko

ystäviä ja oma työpöytä. Tapaamiset olivat minulle valtavan tärkeitä. Ajatella, että jotkut tutkivat intohimoisesti rakennerahastoja! Sain myös korvaamattoman arvokkaita vinkkejä taustatekijöistä, jotka saattoivat selittää tapaustutkimusteni välisiä eroja. Kun pystyin paremmin hahmottamaan sen, mikä tapausten institutionaalisissa lähtötilanteissa oli oleellista, sain myös uutta potkua haastattelujen analysointiin.

Työpaikalla oppimisprosessiani seurattiin hieman innottomasti. Vähän liioitellen voisi sanoa, että mitä kannustavampaa palautetta sain Yrjöltä, työni ohjaajalta, sitä tyyneämpää oli vastaanotto työpaikalla. Osasyy tähän saattoi olla se, että poukkoiluni noin ylipäättään aiheutti huolta. Luulen kyllä, että loppujen lopuksi sain SYKE:ssä työni seuranneet vakuuttumaan siitä, että valitsemani tarkastelunäkökulma toi esiin jotain tärkeää ja oleellisesti uutta tutkimuskohteestani ja siihen liittyvistä hallinnan ongelmista. Näin siitäkin huolimatta, että tuloksia ei voinut suoraviivaisesti hyödyntää hallinnollisten ohjeiden tuottamisessa.

Tein väitöskirjan ns. nippumallina. Olen tyytyväinen valintaan: artikkelit olivat luonteva tapa raportoida kunakin tapaustutkimuksen tulokset. Nämä yksittäiset tarkastelut oli myös suhteellisen vaivatonta pakottaa journaalimuottiin. Sen sijaan vertailutulosten julkaiseminen tieteellisessä lehdessä on osoittautunut vaikeaksi. Eniten koko tutkimusprosessissa nautin yhteenvedon kirjoittamisesta ja eri palasten kokoamisesta. Tavoitteena oli nivoa erilliset artikkelit yhdeksi tarinaksi. Palasin vielä haastatteluihinkin, sillä halusin tarkistaa vanhoja väitteitäni ja kysyä aineistolta muutamia uusia kysymyksiä.

Kaiken kaikkiaan olen iloinen siitä, etten väkisin toteuttanut jotain alkuperäisistä tutkimusideoistani. Todennäköisesti olisin silti nyt tohtori, mutta enpä tiedä, kuinka tyytyväinen sellainen. Oppiminen vie tietysti aikaa ja rahaa. SYKE tarjosi turvallisen selustan suunnanmuutoksille, vaikka rahoitukseni tulikin etupäässä muualta. Toisaalta itsepintainen läpipuskeminenkaan ei ole välttämättä kustannustehokasta. Sitä paitsi, mitä perillä odottaa? Veikkaan, että kostea keidas ja uudet matkavalmistelut.

Essiivejä etsimässä: Lasse Peltonen
lasse.peltonen@hut.fi
(väitteli 9. 5. 2003)

En puutu tässä osuudessa niinkään väitöskirjan kirjoittamiseen vaan yritän pohtia sitä, mitä jatko-opiskelijalle tapahtuu väitöskirjan ulkopuolisessa elämässä. Elämää on myös väitöskirjan jälkeen, ja sillekin kannattaa uhrata ajatus tai pari. Ennen kaikkea on ymmärrettävä ero väitöskirjahankkeen ja tutkijakoulutuksen välillä. Itsestäni tuntuu näin jälkikäteen, että juuri tutkijaksi kouluttamiseen olisi voinut panostaa enemmän. Jatko-opiskelijan kannattaa kysyä: *mitä minä tarvitsen kehittyäkseen tutkijana?* Kysymys siitä, *miten saisin väitöskirjatyön etenemään*, on tietysti myös tärkeä, mutta edelliseen verrattuna toissijainen.

Jatkotutkinnoilla on välinearvoa. Itse esimerkiksi sain nykyisen työpaikkani osittain siksi, että olin vaivautunut tekemään lisensiaatin tutkinnon. Tutkijan virkaa hakiessa tämä merkitsi jotain, vaikka kokemuksen tutkimustyöstä oli hyvin lyhyt verrattuna moneen muuhun hakijaan. Tutkintoja siis kannattaa tehdä. Toisaalta väitöskirjan tekemiseen menee vuosia, jotka voisi toisissa olosuhteissa käyttää johonkin ihan muuhun. Siitä tulee huomautta osa omaa työhistoriaa, tutkijanuraa ja (jopa) identiteettiä, joten siihen ei voi suhtautua pelkkänä välineenä. Tästä syystä kannattaa ajatella omia jatko-opintojaan laajemmin kuin väitöskirjana.

Laajaa ”minä tutkijana” -näkökulmaa puolustaa mielestäni myös se, että tohtoritulvassa tutkinto on kärsinyt melkoisen inflaation. Tutkinto sinänsä voi avata joitakin portteja, mutta siitä on vähän lohtua, ellei omassa tutkijantyössä ole mieltä ja punaista lankaa. Yhtenä tohtoroitumisen vaarana on se, että tutkintoa tehdessään ”erikoistuu pelistä pois”. Tällöin oma asiantuntemus ei enää puhuttele ulkomaailmaa. Kannattaa pitää huolta siitä, ettei aja itseään norsunluutorniin. Tämä koskee yhtä lailla teoreettista osaamista kuin menetelmäosaamista, joita kannattaa kehittää monipuolisesti. On hyvä, että tutkijan työkalupakissa on väitöksen jälkeen enemmän kuin yksi ruostunut vasara.

Väitöskirjan jälkeen olen siirtynyt tutkijaksi Otaniemelle, Teknilliselle korkeakoululle, yhdyskuntasuunnittelun tutkimus- ja koulutuskeskukseen. Pitkän väitöskirjarahoituksen jälkeen olen totutellut uuteen rytmiin, jossa projekteja tulee ja menee ja työtä pitää tehdä paitsi tutkijakollegoiden myös tutkimuksen tilaajien kanssa. Tämä asetelma on ollut sekä kiinnostavaa että haastavaa, sekä palkitsevaa että välillä myös uuvuttavaa. Monet nykyiset kollegani haaveilevat pitkäaikaisesta Akatemian rahoituksesta, jonka turvin saisi keskittyä tutkimukseen ja tehdä sitä, mikä oikeasti kiinnostaa, pätkäprojektien sijaan. Täällä olenkin tajunnut, miten etuoikeutetussa asemassa sain oman väitöskirjani tehdä. Olisin luultavasti suhtautunut koko hommaan pirteämmällä asenteella, jos olisi ensin ollut pätkätöissä projektitutkijana.

Täältä katsottuna yksi olennainen jatko-opintojen ja väittelemisen mieli näyttäisi olevan tutkijan oman *essiivin* löytämisessä. *Essiivi* on tutkijalle hyödyllinen sijamuoto, koska se rajaa näkökulman ja kysyy viitekehysten, teorian perään. *Essiivi* on sijamuoto, joka vastaa kysymykseen *millaisena?* Esimerkiksi ympäristöongelmia ei voi tutkia, ellei niitä tutki *essiivissä* vaikkapa *uhkana* Itämerelle, yhteiskunnallisina *ongelmina*, organisaatioiden kehittämisen haasteina tai paikallisina määrittely-

kamppailuina. *Essiivi* voi olla laveampi näkökulma tai tiukempi teoriaperinteen juonne, mutta sellainen on syytä jokaisella tutkijalla olla – ja sitä on syytä kehittää. Oma *essiiviansä* voi ruokkia poikkeittieteellisesti ja sitä voi kokeilla mitä moninaisimpiin tutkimuskysymyksiin.

Ameebamaisella tutkimusalalla kuten ympäristöpolitiikalla on tärkeää löytää omaan tutkimustyöhönsä punainen lanka. Tämä auttaa voimien keskittämisessä ja enemmän tai vähemmän hajanaisten projektien nivomisessa niin, ettei oma pää leviä vieraisiin käsiin.

Tasapainoilu omaehtoisien ja ulkoa ohjautuvan (esim. tilatun) tutkimuksen välillä voi olla piinallista sekä sisällöllisesti että ajankäytön vuoksi, kun joutuu tekemään sellaista tutkimusta, jossa ei koe olevansa ihan omimmillaan. Tämä aika on pois oman *essiivin* kehittelystä. Oppimisen kannalta parhaita projekteja ovat ehkä sellaiset, joissa on sekä tuttua että uutta. Esimerkiksi niin, että hankkeessa yhdistyy mielekkäällä tavalla oma osaaminen, ajankohtainen tutkimusteema ja käytännöllinen yhteiskunnallinen tilaus. Itse olen kokenut tällaiseksi esim. maankäytön konflikteja ja niiden ratkaisumahdollisuuksia käsittelevän ympäristöministeriön rahoittaman hankkeen. En enää usko siihen, että vain ”riippumaton akateeminen tutkimus” on ainoa kunniallinen työ, jota tutkija voi tehdä.

Yksi merkittävä ero väitöskirjatyöhön verrattuna on siirtyminen melko omaehtoisesta ja välillä yksinäisestäkin puurtamisesta tiimi- ja ryhmätyöskentelyyn. Tämä on merkinnyt tutkimusprojektien hahmottamista kokoonpanoprosesseina, joissa tarvitaan organisatorisia taitoja. Omalla kohdallani väitöskirjan tekeminen kimpptyönä on helpottanut tutkimuksen tekemistä yhdessä muiden tutkijoiden kanssa myös uudessa työssäni. Ajatusten jakamisen ja vuorovaikutuksen merkitys on niin ikään olennaista. Ideoiden yhteisen kehittelyn taito on tutkimusyhteisössä tärkeää, ja se on parhaimmillaan hauskaa touhua. Tätä kannattaa harjoitella harrastamalla jo varhain ns. ”tutkijan tervettä narsismia” eli levittämällä omia artikkeliluonnoksiaan ja muita tuotoksiaan mahdollisimman laajalle palautetta pyytäen. Käytännölliset tutkimuksen organisoimisen haasteet ovat myös tärkeä osa tutkijan ammattitaitoa. Tutkimusprojektien työnjako monien tutkijoiden kesken sekä koko prosessin hallinta idean työstämisestä toimivaksi ja hyvin rahoitetuksi tutkimushankkeeksi vaativat kokemusta, jota kertyy vain olemalla monessa mukana.

10. Mitä väitöksen jälkeen?

Ympäristöpolitiikka pääaineenaan on kevääseen 2004 mennessä valmistunut neljä hallintotieteen tohtoria. Edellisen luvun muistelijoiden lisäksi tähän joukkoon kuuluu Jukka Hoffrén (väitteli 7.12.2001), joka työskenteli koko jatko-opiskelijauransa ajan tutkijana tilastokeskuksessa ja jatkaa siellä edelleen. Lisäksi aluetieteeseen on tehty muutamia ympäristöpolitiikkaa läheisesti sivuavia väitöskirjoja. Omien tohtoreidemme väittelyn jälkeisestä sijoittumisesta ei siis voi tehdä tilastollisia päätelmiä. Luultavasti minkään oppiaineen tohtoreiden myöhemmistä kohtaloista ei tosin voi tehdä tilastojen perusteella mielekkäitä päätelmiä, lukuun ottamatta ehkä lääketiedettä, jossa tohtorin tutkinto on vakiintunut ammatillisen erikoistumisen kiinteäksi osaksi. Tohtori on tieteellinen oppiarvo, joka ei sellaisenaan takaa mitään erityistä pätevyyttä mihinkään muuhun kuin tutkijan ammattiin. Toisaalta ”tutkija” on nykyään monia olomuotoja omaava laji, ja olomuotojen moninaisuus on lisääntymään päin.

On kuitenkin mielekästä luoda kokonaiskuva siitä kentästä, jolle jatko-opiskelijat väittelyn jälkeen sijoittuvat. Keskiarvoilla ei tässä vain juurikaan ole merkitystä, vaan vaihtelu on olennaista. Se nimittäin osoittaa, millaisia mahdollisuuksia tuoreella tohtorilla on itse tehdä itsensä tarpeelliseksi ja luoda itselleen tehtävät ja työpaikka. Tulevaan työhön johtava toimenkuva alkaa muotoutua jo jatko-opintojen kuluessa. Myös jatko-opiskelija on itse asiassa monia olomuotoja omaava laji. Siksi on hyödyllistä pohjustaa aihetta muistelemalla, miten ympäristöpolitiikan jatko-opinnot ovat saaneet hahmonsaa.

Ympäristöpolitiikasta tuli pääaine Tampereella vuonna 1994, jolloin otettiin sisään ensimmäinen erä pääaineopiskelijoita. Ensimmäisten vuosien tärkein tehtävä oli luoda maisteriohjelmalle kunnollinen perusrakenne. Jatko-opinnot alkoivat pikku hiljaa sitä mukaan, kun ensimmäiset Suomen Akatemian rahoittamat tutkimushankkeet sekä Emil Aaltosen säätiön hanke *Miten luonto puhuu?* käynnistyivät vuosina 1996 - 1998. Näiden projektin yhteinen, viikoittainen työkokous toimi alkuvuosina jatko-opintoseminaarina. Lisäksi 90-luvun jatkokoulutuksen olennaisen osan muodostivat kansainväliset *Pori Workshopit*, joita järjestettiin elokuussa vuosina 1995 - 1999 Porissa ja vuosina 2000 - 2001 Tampereella.

Aivan ensimmäiset ympäristöpolitiikan jatko-opiskelijat tulivat muilta laitoksilta sekä omasta yliopistostamme että sen ulkopuolelta, mutta hyvin pian joukkoon liittyi ympäristöpolitiikasta valmistuneita, aiemmin pääainetta vaihtaneita opiskelijoita. Ympäristöpolitiikan koko maisteriohjelman suorittaneet jatko-opiskelijat tulivat ryhmään mukaan vuosituhannen taitteessa.

Muulla perustutkintonsa suorittaneista valtaosa on töissä oman laitoksemme ulkopuolella, lähinnä tutkimuslaitoksissa ja julkisessa hallinnossa. Osa on tutkijoina esimerkiksi Suomen Akatemian rahoittamissa projekteissa, ja heidän työskentelynsä profiili on luonnollisesti jok-

seenkin sama kuin laitoksella työskentelevien projektilaisten. Hallinnossa työskentelevillä toimenkuva poikkeaa enemmän yliopistotutkijoista. Toisaalta toimiminen hallinnossa tuo sellaista työkokemusta, jolla on tohtori-työnhakijallekin merkitystä.

Erilaisen toimenkuvan omaavien jatko-opiskelijoiden väitöskirjat voivat aivan hyvin poiketa luonteeltaan toisistaan. Monografiaväitöskirja on vallan hyvä vaihtoehto erityisesti sellaisille tutkijoille, jotka valmistavat opinnyytteensä omaa hallinnollista työtehtäväänsä sivuavasta aihepiiristä. Esimerkiksi sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön aloilta tästä mallista on erinomaisia esimerkkejä.

Valtakunnallisia tilastoja väitteleiden sijoittumisesta työelämään on tehty tämän tästä. Viimeisin on Suomen Akatemian julkaisu 4/03, *Tohtoreiden työllistyminen, sijoittuminen ja tarve* (saatavissa akatemian kotisivulta). Sen mukaan tohtorin tutkinnon suorittaneiden keskimääräinen työllisyys on koko 90-luvun ajan ollut selvästi muita koulutustasoja parempi, koko työvoimasta puhumattakaan. Tohtoreiden kokonaistyöttömyys oli korkeimmillaan 2,1 prosenttia vuonna 1997. Ennen 90-lukua tohtoreiden työttömyyttä ei juuri tunnettu tilastoissa näkyvänä ilmiönä. Vuosituhannen vaihteessa työttömyys oli noin puolitoista prosenttia ja laskemaan päin.

Tohtoreiden työllistymisen yleiskuva on siis valoisa. Akatemian julkaisuun sisältyy myös luku ”Tohtoreiden tarve”, mutta siinä esitettyjä arvioita on vaikea mitenkään suhteuttaa yksittäisiin erikoistuneisiin aloihin kuten ympäristöpolitiikkaan. Yleisesti ottaen on kuitenkin varmaa, että tohtoreille avautuu jatkuvasti uusia työpaikkoja: yhtäältä tutkimuslaitoksista ja hallinnosta lähtee väkeä eläkkeelle, toisaalta tieteellisen koulutuksen arvostus moninaisissa työtehtävissä kasvaa. Mutta kuten sanottu, tällaisista yleisistä ennusteista ei voi yksittäisten alojen suhteen päätellä mitään jyrkkää.

Mutta ehkä päätös ryhtyä ympäristöpolitiikan jatko-opiskelijaksi ei lopultakaan perustu laskelmointiin, jossa ehdoton varmuus tulevasta työpaikasta olisi keskeisin tekijä. Tutkijan työn mielenkiintoisin ja haastavin sisällöllinen piirre on varautuminen yllätyksiin: mitä kiinnostavampi tutkimustehtävä, sitä varmempaa on, että sen ratkaiseminen tuo mukanaan yllätyksiä. Yllätykset ja oivallukset ovat tutkijan työn suola. Sama pätee tutkijan toimenkuvan muotoutumiseen. Se tuottaa yllätyksiä. Yllätykselliset, kontingentit ”urapolut” yleistyvät todennäköisesti tulevaisuudessa, kun suhteellisesti yhä pienempi osa tohtoreista jää töihin yliopistoihin. Niitä, joiden mielestä yliopisto on tylsä paikka, tällainen näkymä ei varmaankaan masenna. Mutta toisaalta voimme toivoa, että yliopistokin muuttuu yhä jännittävämmäksi paikaksi sitä mukaan kun se vedetään vuorovaikutukseen muulla yhteiskunnassa tapahtuvien muutosprosessien kanssa. Jatko-opintoseminari, jonka vakituisiin

osallistujiin sisältyy tutkijoita yliopiston ulkopuolelta, kantaa tällaisen kehityksen siementä.

Jatko-opiskelu ei siis kouluta opiskelijoita mitään tiettyä työuraa varten, vaan se luo edellytyksiä ratkaista yllättäviä tilanteita. Valmiudet ovat tietenkin ensisijaisesti tutkimuksellisia, mutta tutkijoilla, jotka osallistuvat oman työnsä yhteydessä esimerkiksi poliittisiin prosesseihin tai kansalaisjärjestötoimintaan, valmiudet ulottuvat varmasti omaa tutkimustyötä laajemmalle.

Itselleen aktiivisesti uusia työtehtäviä luovan tohtorin ideaalityyppi käsittää seuraavat kolme ainesta:

- [1] Systemaattinen näkemys tietystä ongelma-alueesta ja kyky työstää ja ratkaista siihen liittyviä ongelmia. Tähän pätee vanha totuus: kun osaan hyvin yhden asian, voin opetella toisenkin asian (mutta jos en osaa hyvin mitään, niin on vaikea opetella hyvin mitään muutakaan).
- [2] Laaja-alainen yleistietämys ongelman taustalla vaikuttavista tekijöistä sekä harjaannus osallistua ongelmaa koskevan yhteiskunnalliseen pohdintaan ja keskusteluun: kirjoittaminen, kääntäminen, esitelmöinti, luennointi ja niin edelleen.
- [3] Tutkimustyön yhteydessä hankitut yhteiskunnalliset yhteydet sekä työkokemukset. Yliopistolla arvokas käytännöllinen kokemus voi sisältää opetusta, aineiston keruun edellyttämiä taitoja kuten haastattelua, seminaarien ja projektien organisointia, ja niin edelleen; yliopiston ulkopuolisissa instituutioissa kokemus määräytyy toimenkuvan mukaan.

Epilogi I

Valmistuin maisteriksi Turun yliopiston sosiologian laitokselta vuonna 1989, ja jatko-opintoni ajoittuivat 1990-luvun ensimmäiselle puoliskolle. Mitenkään varmaotteisesti en tähdännyt tutkijaksi maisteriopintojeni aikana. Olin kuitenkin gradunteon ohessa tutkimusapulaisena Timo Järvikosken projektissa, jonka aiheena oli ympäristötietoisuus. Oma graduni taas käsitteli turkulaista ympäristöpolitiikkaa, joten lopulta aika luontevasti aloitin ympäristösosiologian jatko-opinnot, kun siihen tilaisuus hetimiten tarjoutui. Lisurini sitten valmistui 1992 ja väitöskirja 1995.

Ympäristösosiologia oli erityisalasosiologiana varsin tuore, ja itsekin näin väitöskirjassani aika lailla vaivaa ympäristösosiologiaa määrittellessäni. Paikannus kiteytyi seuraavaan: "...sellainen ihmisen ja luonnon välisen vuorovaikutuksen tutkimus, joka on ymmärtänyt ympäristön ja luonnonvarat ainoastaan materiaalisena edistyksen resurssiksi, ei ole mielekkäästi määriteltävissä ympäristösosiologiaksi." Virke (jonka korostus on alkuperäisessä tekstissä) muistuttaa niistä jännitteistä, joihin ympäristöaihe joistakin syistä aloittelevaa sosiologian tutkijaa vei. Takautuvasti katsoen olin opettavaista, että ympäristösosiologian poliittinen status ja tieteellinen legitimitetti ei laitoksellani ollut 1990-luvun alussa aivan itsestään selvyys: laitoksen nuoret ympäristötutkijat saivat tästä ponnista etsiskellä kollektiivista identiteettiään, muun muassa laatimalla yhteisiä artikkelikokoelmia.

Ensimmäinen kokoelma, Pää pensaaseen? Ympäristösosiologian mahdollisuuksia, ilmestyi 1990. Tässä kokoelmassa oli kahdeksan artikkelia, ja kirjoittajaluettelo kertoo, että neljällä heistä oli titteli valtiotieteen kandidaatti. Neljän oppiarvo oli vielä valtiotieteen ylioppilas. Pari vuotta myöhemmin (1992) koottiin nuorin voimin myös kahdeksan artikkelia sisältänyt Myrkkyyä, rahastusta ja retoriikkaa. Näiden kokoelmien esipuheista voidaan etsiskellä käsityksiä kulloisestakin tunnelmasta – uskon, että tunnelmat kertovat samalla jotakin olennaista ympäristösosiologian ajasta ja paikasta.

Annamari Konttinen päättää avauksensa 1990 ilmestyneessä kirjassa seuraavasti: "Tämä artikkelikokoelma on tarkoitettu puheenvuoroksi siihen keskusteluun, jota suomalaisen ympäristösosiologian tilasta on viime aikoina käyty. Tuntemattomassa maastossa on syytä edetä lyhyin askelin, mutta taivaita tavoittelevaa mieltä ei kiellä kukaan. Kirjoittajat, nuoret ympäristösosiologit, ovat vastanneet esitettyyn haasteeseen ja toivovat keskustelujen jatkuvan tämän julkaisun verran lihavammin eväin." Vuonna 1992 Pekka Jokinen, Ismo Kantola ja Keijo Koskinen päättävät esipuheen: "Kirjoittajien katse kohdistuu edelleen tulevaan. Samalla kun voimme todeta ympäristökysymyksiä koskevan keskustelun jatkuvan, asetamme haasteen lukijoille. Osallistuminen keskusteluun ja toimintaan on paras tapa muuttaa maailmaa. Ekologisesti kestävien yhteiskuntien rakentaminen edellyttää maailmankuvien kriittistä arviointia."

Mitä näistä sanoista voisi keriä auki? Ainakin sen, että jatko-opiskelijat paikansivat itsensä ympäristösosiologian ryhmäksi. Miksiköhän? Osin tutkijoiden oman mielenlaadun ja keskinäisten tutkimusintressien vuoksi; ryhmä tuntui mukavalta ajatukselta. Osin varmasti laitoksen sisäisen dynamiikan vuoksi: ympäristösosiologia ei siis ollut itsestään selvästi kaikkien suosiossa. Ja osin myös tutkimuspolitiikan muutosten vuoksi: kaikkinaisen suuremman mittakaavan verkottuminen tuntui 1990-luvun alussa tulevan tutkimusta ohjaavaksi tekijäksi. Ympäristösosiologian ryhmä ei tietenkään pysynyt staattisena. Päinvastoin, turbulenssi projektitutkijoiden porukassa oli melkoista.

Esipuhepätkissä tulee esiin myös osallistuminen tieteelliseen ja yhteiskunnalliseen keskusteluun. Jälkimmäinen ajatus on lojaali näkemykselle, että sosiologia on keskustelua yhteiskunnan kanssa. Edellinen taas liittyy yhteiskuntatieteellisen ympäristötutkimuksen menossa olleeseen järjestäytymiseen, jopa vakiintumiseen itsenäisenä tutkimusnäkökulmana. Ympäristöpolitiikan professori Pertti Rannikko alkoikin puhua ympäristösosiologian toisesta aallosta. Hänen mielestään tälle oli ominaista jollakin tavalla vähäisempi ympäristöideologinen palo ja samalla ammatillisempi tutkimusote kuin ns. ensimmäisen sukupolven tutkijoille.

Joka tapauksessa 1990-luvun alkupuolella yhteiskuntatieteellinen ympäristötutkimus todellakin laajentui, ehkäpä se tuli myös ns. hovikelpoiseksi – yksinäisistä ratsastajista tutkimusverkostoiksi. Tämä ei kuitenkaan palaudu tiettyyn esikuvaan (kuten esimerkiksi Ulrich Beckiin) tai tiettyyn koulukuntaan. Tämän vahvistaa tapaus turkulaiset ympäristösosiologian jatko-opiskelijat: joku ammensi tiedon sosiologiasta, toinen liiketutkimuksesta, energiasosiologiasta, politiikan sosiologiasta, maaseutusosiologiasta...Lista olisi suunnilleen yhtä pitkä kuin tutkimusten luettelokin. Muuten, oma teoreettikosuosikkini oli Allan Schnaiberg, jonka kirja *The Environment. From Surplus to Scarcity* ilmestyi jo 1980.

-- Omia valintoja ja hyviä sattumuksia, mutta varmasti myös: ryhmässä on voimaa.

Lähteet:

Konttinen, Annamari (toim.) (1990): Pää pensaaseen? Ympäristösosiologian mahdollisuuksia. Turun yliopisto, sosiologian tutkimuksia. Sarja B 21. Turku.

Jokinen, Pekka & Kantola, Ismo & Koskinen, Keijo (toim.) (1992): Myrkkyä, rahastusta ja retoriikkaa. Kahdeksan sosiologista katsausta ympäristöön. Turun yliopisto, sosiologian tutkimuksia. Sarja B 25. Turku.

Pekka Jokinen

Epilogi II

Kaikki oli toisin 1960- ja 70-luvuilla, osin vielä 80-luvullakin, nimittäin yhteiskunnallisen ympäristöntutkimuksen suhteen. Sitä ei vielä ollut, etenäkään Suomessa. Yhteiskunnallinen keskustelu ympäristöongelmista oli kuitenkin jo käynnistynyt ja tarjosi ongelmista kiinnostuneille opiskelijoille jonkinlaista ajattelun, toiminnan ja jopa tutkimuksen suuntaviivaa. Rachel Carsonin *Silent Spring* ilmestyi suomeksi 1964. Se oli yhteiskunnallisesti painottuneen ympäristöhuolen viritin myös Suomessa, kuten niin moniaalla taholla muuallakin. Ei ole liioittelua arvioida, että Äänettömän kevään ja muiden tuon aikakauden herätyskirjojen synnyttämä yhteiskunnallisesti suuntautunut ympäristöhuoli loi perustaa myöhemmälle yhteiskuntatieteelliselle ympäristötutkimukselle.

Aloin opiskella eläintiedettä Helsingin yliopistossa syksyllä 1966. Pidin 70-luvun taitteessa opinnoista pari välivuotta, joiden eräs syy oli se, että Helsingin yliopistossa ei tuntunut olevan älyllistä elämää ympäristöongelmien ja muiden tuota aikaa hallinneiden yhteiskunnallisten skandaalien suhteen (näitä olivat apartheid, Vietnamin sota, kehitysmaiden riisto, ... – luettelosta voisi tehdä aika pitkän). Välivuosien jälkeen palasin kuitenkin takaisin yliopistoon. Se tuntui sittenkin olevan paikka, jossa järjestelmällinen perehtyminen tärkeisiin asioihin on helpompaa kuin muualla. Näin uskon edelleen.

Valmistuin maisteriksi (eli tuon ajan terminologian mukaan filosofian kandidaatiksi) vuonna 1976, lisensiaatiksi 1979, ja väittelin 1983, koko ajan eläintiede pääaineena. Lisensiaatintutkimon edellyttämäksi sivuaineekseni nousi teoreettinen filosofia. Elantoni sain tuona aikana aluksi Suomen Tutkijaliiton pääsihteerinä, sitten pätikätyöläisenä eläintieteen laitoksella opetustoimia hoitaen, muutamia parin kuukauden jaksoja vietin myös työttömyyskortiston jäsenenä.

Rahoituksen suhteen onneni kuitenkin kääntyi 80-luvun alussa. Aluksi pääsin Emil Aaltosen säätiön kolmivuotiselle apurahauralle, joka alkoi juuri sopivasti väitöskirjan viimeistelyvuonna. Sen turvin vietin väittelyn jälkeen post-doc vuoden Englannissa (Department of Biology, Open University, Milton Keynes) ja onnistuin vielä palaamaan järjestyneesti takaisin kotimaahan. Aaltosen apurahan loputtua olin yhden kauden Suomen Akatemian nuoremman tutkijan toimessa ja kaksi kautta vanhemman tutkijan toimessa, ja sen jälkeen tulinkin nimitetyksi nykyiseen virkaani Tampereen yliopistoon.

Muodollisesti ”urakehitykseni” vaikuttaa siis suoraviivaiselta. Tutkimus- ja kirjoitustöideni profiili on kuitenkin vaihdellut aika lailla. Eräänlainen yhteiskunnallisesti suuntautunut esityö oli Ei vettä rantaa rakkaampaa. Puunjalostusteollisuus vesistöjemme pilaajana (Weilin+Göös, 1971), jonka kirjoitin yhdessä Timo Rynnäsen ja Matti Sarasteen kanssa 70-luvun taitteen välivuosien aikana. Samassa yhteydessä ajauduin myös järjestötoimintaan, jonka tukipisteitä olivat Ympäristökomitea 2000, SYL:n ”saastaryhmä” ja Suomen Luonnonsuojeluliiton hallitus.

Eläintieteelliset tutkimusongelmat, joihin paneuduin vakavasti 70-luvun puolivälistä alkaen, edustivat ekologian perustutkimusta; väitöskirjani aihe oli maalinnuston esiintyminen erikokoisilla pikkusaarilla Föglön saaristossa (Ecology of Island Colonization by Northern Land Birds: A Quantitative Approach). Luonnonsuojelullinen intressi tutkimuksessa oli kuitenkin mukana alusta asti, erityisesti se, miten ihmistointen aiheuttamat ympäristömuutokset vaikuttavat linnustoon. Innostuin saariston maalinnustosta myös siksi, että saaristojen kolonisaation ekologia oli kansainvälisessä

luonnonsuojeluekologisessa tutkimuksessa ajankohtainen aihe. Väitöksen jälkeen aloin hakea projektirahoitusta luonnonsuojelubiologisiin tutkimusongelmiin. Lähinnä Suomen Akatemian rahoittamat projektit 80-luvun jälkipuoliskolla selvittivät metsänkäsittelyn ekologisia vaikutuksia sekä kaupunkiekologiaa. Näillä tutkimushankkeilla oli yhteinen kysymyksenasettelu: millaisilla ehdoilla lajiston monimuotoisuutta voidaan suojella voimaperäisen ihmistoiminnan alaisissa ympäristöissä?

Rinnan biologisen tutkimuksen kanssa koetin harrastaa myös yhteiskunnallisia aiheita. Asemani eläintieteen laitoksella Helsingissä oli tavallaan helppo: Akatemian tutkijana olin rahoituksellisesti itsenäinen, ja toisaalta laitoksen ilmapiiri oli esimerkillisen avoin. Tässä suhteessa olisi voinut käydä paljon huonommin, sillä reviiirikamppailut sekä yleinen nyreys ja kaunaisuus voivat olla ekologisen tutkimuksen piirissä ankaria siinä kuin millä muulla alalla tahansa.

Tärkeäksi kansainvälisten yhteyksien ja yhteistyösuhteiden kanavaksi ja monitieteisen näkökulman tueksi muodostui International Society for History, Philosophy and Social Studies of Biology (ISHPSSB), jonka joka toinen vuosi pitämiin konferensseihin osallistuin lukuisia kertoja.

Siirryin vuonna 1993 Poriin Satakunnan ympäristöntutkimuskeskukseen edelleen Akatemian vanhempana tutkijana työskennellen. Koin siirtymisen Helsingin eläintieteen ilmapiirin suopeudesta huolimatta hyvin vapauttavaksi. Vaikka yhteiskunnallista tutkimusorientaatiota ei Helsingin eläintieteessä vastustettu, ei sitä kannustettukaan. Porissa sen sijaan yhteiskunnallinen näkökulma sisältyi ympäristöntutkimuskeskuksen profiiliin, ja sain ikään kuin toimipaikan puolesta yhteiskunnalliselle harrastukselle aktiivisen tuen. Institutionaalisella tuella on selvästi suuri merkitys, vaikka tutkija kuvittelisi muuta.

Toimintaympäristöni muuttui lopullisesti yhteiskuntatieteelliseksi siirtyessäni Tampereelle. Silti jälkikäteen ajatellen siirtymä Helsingistä Poriin oli huomattavasti jyrkempi kuin Porista Tampereelle, olennaisesti juuri siksi, että yhteiskunnallisella tutkimusotteella on Satakunnan ympäristöntutkimuskeskuksessa vakaa ja arvostettu sija.

Olen siirtynyt biologisesta yhteiskunnalliseen tutkimukseen. Onko tällainen siirtyminen helppoa vai vaikeata? Näin yleisessä muodossa esitettyä kysymys jää vaille vastausta. Koetan olla täsmällisempi. Siirtymisen teki minun kohdallani mahdolliseksi se, että olen ollut kiinnostunut laajasta ja moniin suuntiin haarovasta ongelma-alueesta, joka silti muodostaa jotenkin yhtenäisen kokonaisuuden: päästä perille ympäristöongelmien yhteiskunnallisesta luonteesta. Toisaalta siirtyminen ei tapahtunut suoraviivaisesti eikä yhtäkkiä. Päinvastoin, se eteni monien polvekkeiden kautta ja kesti parikymmentä vuotta. Voin päätyä samanhenkiseen lopputoteamukseen kuin Pekka: hyvää onnea ja hyviä työtovereita niinä hetkinä, joina onni ja toverit ovat olleet tarpeen!

Yrjö Haila